

บทที่ ๘

วิวัฒนาการการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้

ชาติไทยมีอารยธรรมเป็นมรดกสำคัญอย่างยิ่งที่บรรพบุรุษได้สืบทอดมาซึ่งชนรุ่นหลัง โดยผ่านกระบวนการสั่งสม การถ่ายทอดและพัฒนา ในแต่ละยุคสมัย ทั้งในด้านวิถีการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาในการทำมาหากิน การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ เทคโนโลยี ความเชื่อ ประเพณี และศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะแสดงว่าสังคมไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีตแล้ว ยังมีผลให้คนไทยและสังคมไทยมีเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าชาติใด ๆ (ประคอง นิมมานเหมินทร์, 2538)

มรดกทางวัฒนธรรมไทยมีมากมายหลายอย่างที่แสดงออกถึงความเป็นชาติซึ่งบรรพบุรุษได้สั่งสมไว้ และได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ถึงแม้จะไม่สมบูรณ์ครบถ้วนดังที่มีมาแต่เดิมก็ตาม ในเรื่องของดนตรีไทยทั่ว ๆ ไปได้มีการสืบทอดกันมาเป็นลำดับเป็นรุ่น ด้วยการสืบทอดวิชาการบรรเลง ตลอดจนเนื้อเพลงที่เป็นลิลา เป็นท่วงทำนองต่าง ๆ นั้นต่างก็รักษากันได้ด้วยสมองด้วยความจำกันมาแต่โบราณ บางอย่างถึงคลาดเคลื่อนไปบ้าง เป็นข้อดกเถียงกันกระทั่งปัจจุบัน เรื่องนี้คงจะแก้ไขลำบาก เนื่องด้วยต่างก็มีครูกันทั้งนั้น ปัญหาที่น่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับทำนองเพลงต่าง ๆ ซึ่งจะไม่ตรงกันด้วยเหตุดังกล่าว แต่ในปัจจุบันนี้ไม่น่าเป็นห่วงมากนัก เพราะมีอุปกรณ์ในการบันทึก ในการเก็บรักษาได้อย่างสมบูรณ์ด้วยเทคโนโลยีต่าง ๆ เพียงแต่ช่วยกันหาเหตุผลพิจารณาให้ใกล้เคียงกันบ้างก็จะเป็นเรื่องดีต่ออนุชนรุ่นต่อ ๆ ไป (ศิลป์ ตรีไมท, 2538: 27)

สุธสันต์ พ่วงกลัด (2538: 38) กล่าวว่า ในการศึกษาวิชาดนตรีไทยนั้น บ้าน วัดและวัง จัดว่าเป็นสถาบันเดียวที่ได้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดศิลปวิทยาการต่าง ๆ ทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทย พร้อมทั้งได้ผลิตศิลปินและผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านนี้ไว้มากมายมาจนปัจจุบัน ถ้าไม่มีสถาบันเหล่านี้การดนตรีของไทยก็คงไม่อาจดำรงและคงอยู่ได้มาจนถึงทุกวันนี้

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของสำนักครูโบราณ

(ครูวิชาคศิลป์ทางการบรรเลงจะเข้)

จากการศึกษาประวัติของผู้เชี่ยวชาญทางการบรรเลงจะเข้ พบว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ก่อให้เกิดครูวิชาคศิลป์ทางการบรรเลงจะเข้ (เอกทศคะ) นี้ ถือเป็นสายตรงอันหมายถึงผู้ที่มีความชัดเจนในการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ และเป็นผู้ที่สืบทอดการบรรเลงจะเข้มาจากครูจะเข้โดยตรง

จากการศึกษาประวัติและความเป็นมาของการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ อันถือเป็นกระบวนการทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ที่ผ่านกาลเวลามายาวนาน และก่อให้เกิดวิวัฒนาการของการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ นั้น ครูผู้ถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้ ที่เป็นครูสำนักโบราณ (ครูยางค ศิลปินทางการบรรเลงจะเข้) และได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ให้กับครูระดี วิเศษสุรการ และครูทองดี สุจริตกุล ได้ใช้วิธีการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ด้วยวิธีการแบบไทยโบราณ สรุปได้ ดังนี้คือ

1. วิธีการสอนแบบตัวต่อตัว
2. วิธีการสอนแบบให้ฝึกจำ
3. วิธีการสอนแบบให้เลียนแบบครู

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของสำนักครูโบราณ (ครูยางค ศิลปินทางการบรรเลงจะเข้) ได้ถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ไว้กับครูระดี วิเศษสุรการ และครูทองดี สุจริตกุล นั่นคือ เป็นกระบวนการที่ช่วยขัดเกลาและปลูกฝังเพื่อสร้างให้เกิดสายของการถ่ายทอดขึ้นได้อย่างชัดเจน

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของสำนักครูโบราณ (ครูยางค ศิลปินทางการบรรเลงจะเข้) ที่มีผลต่อการเกิดสายของครูระดี วิเศษสุรการ

1. การถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูสังวาลย์ กุลวัลย์ ที่มีต่อครูระดี วิเศษสุรการ

ครูสังวาลย์ กุลวัลย์ เป็นครูท่านแรกของครูระดี วิเศษสุรการ และเป็นครูที่สอนเพลงพื้นฐานให้กับครูระดี วิเศษสุรการ เช่น เพลงต้นเพลงฉิ่งสามชั้น และเพลงจะเข้ทางฆา สามชั้น อันถือเป็นบทเพลงที่ช่วยทำให้ผู้เรียนได้รับพื้นฐานที่ดีช่วยให้มีพัฒนาการตามหลักสูตรของผู้ที่จะฝึกหัดวิชาเครื่องสายไทยแต่โบราณ

2. การถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูชุ่ม กมลวาทีน ที่มีต่อครูระดี วิเศษสุรการ

ครูชุ่ม กมลวาทีน สอนครูระดี วิเศษสุรการ แบบวิธีการสอนคนหรืออย่างไทยโบราณที่เรียกว่า 'ตัวต่อตัว' ใช้วิธีทำแบบอย่างให้ดูและให้ศิษย์ปฏิบัติตาม ครูระดี วิเศษสุรการ ได้ต่อเพลงหมู่และเพลงบรรเลงทั่ว ๆ ไปกับครูชุ่ม กมลวาทีน ตลอดจนเพลงเดี่ยวลาวแพน จึงนับว่าครูระดี วิเศษสุรการ ได้รับพื้นฐานในการคิดจะเข้จากครูชุ่ม กมลวาทีน อีกท่านหนึ่ง จนกระทั่งถึงการต่อเพลงเดี่ยว ครูชุ่ม กมลวาทีน ท่านเป็นแบบอย่างของการสอนแบบไทยโบราณ ท่านจะไม่ค่อยพูดหรืออธิบายอะไรมากนัก เพราะถ้าเห็นว่าอย่างไรดี เหมาะสมก็จะสอนและบอกให้ติดไปเลย แต่สิ่งหนึ่งที่ครูชุ่ม กมลวาทีน ได้เคยกล่าวไว้ว่า ครูระดีนั้นเป็นผู้ที่มีฝีมือของการบรรเลงจะเข้ไปในรูปแบบเปรี้ยว ดีคั่นและกลแรง

3. การถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูจ่าง แสงดาวเด่น ที่มีต่อครูระติ วิเศษสุรการ

ครูจ่าง แสงดาวเด่น เป็นศิษย์ของครูหลวงว่อง จะเข้รับ ครูจ่าง แสงดาวเด่น ท่านคิดจะเข้หนักและแรง ซึ่งครูระติ วิเศษสุรการ จะได้แบบวิธีการคิดจะเข้ตามอย่างนี้เป็นอย่างมาก ครูจ่าง แสงดาวเด่น ได้ถ่ายทอดเพลงเดี่ยวชั้นสูงสุดให้กับครูระติ วิเศษสุรการ คือเพลงกราวใน และเพลงแขกมอญสามชั้น ถือเป็นเพลงที่ครูจ่าง แสงดาวเด่น ได้สั่งห้ามต่อเพลงนี้ให้กับผู้ใดทำให้ครูระติ วิเศษสุรการ ได้รักษาและปฏิบัติตาม ถือเป็นการเล่นกลอุบายไว้ในคำสั่งสอนที่ครูมีต่อศิษย์ คำสั่งสอนอีกประการหนึ่งที่ครูระติ วิเศษสุรการ มักจะกล่าวกับศิษย์ในรุ่นต่อ ๆ มาว่า ครูจ่าง แสงดาวเด่น จะบอกไว้ว่า การคิดจะเข้หนักจะต้องหนักแน่นและชัดเจน มีความสง่าผ่าเผย ไม่ใช่ดีดแบบขอ เวลาขึ้นเพลงจะต้องชัดและทำเทคนิคสับัดหรือขยี้ก็ต้องให้ชัดเจน คำสั่งสอนทั้งสองประการดังกล่าวเป็นข้อปฏิบัติซึ่งครูระติ วิเศษสุรการ ได้ถือเป็นขอมมีค่า และได้ถ่ายทอดสู่ศิษย์ในรุ่นต่อ ๆ มา

4. การถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูแสวง อภัยวงศ์ ที่มีต่อครูระติ วิเศษสุรการ

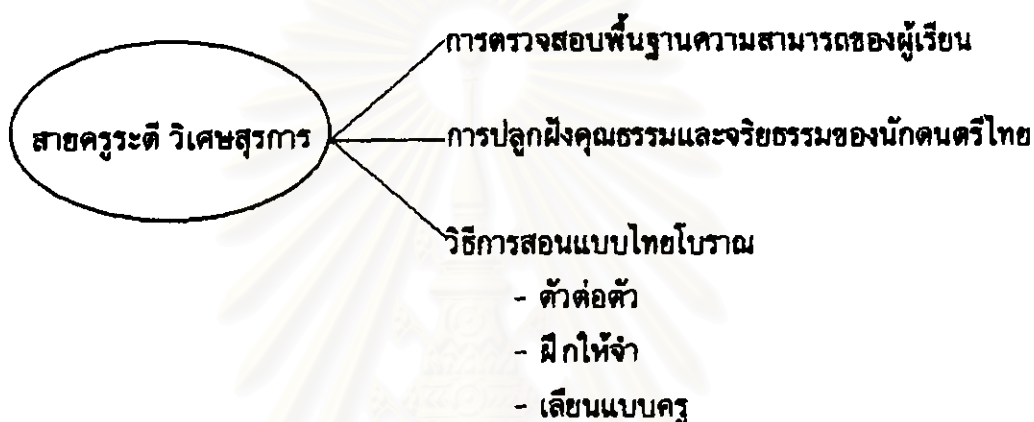
ครูแสวง อภัยวงศ์ ท่านเป็นครูที่เป็นนักคิดบทเพลง จึงได้คิดประดิษฐ์เพลงเดี่ยวต่าง ๆ ไว้ให้กับครูระติ วิเศษสุรการ มากมายหลายต่อหลายเพลง ด้วยความสามารถของศิษย์ จึงทำให้ครูผู้สอนได้ถ่ายทอดเพลงต่าง ๆ ไว้ ครูแสวง ท่านเป็นครูที่ช่วยสร้างประสบการณ์ของการบรรเลงจะเข้ให้กับครูระติ วิเศษสุรการ เช่น การบรรเลงดนตรีร่วมกับนักดนตรีอื่น ๆ ตามงานสำคัญ ๆ และสิ่งนี้เองถือเป็นการเล่นของครูโบราณอีกอย่างหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้ศิษย์เป็นผู้มีความสามารถในเชิงดนตรี ครูแสวง อภัยวงศ์ ท่านคิดจะเข้ได้ไหวมากและครูระติ ท่านจะได้รับการถ่ายทอดในเรื่องความไหวนี้จากครูแสวง อภัยวงศ์

จะเห็นได้ชัดว่าสำนักครูโบราณทุกท่านจะใช้วิธีการสอนแบบไทยโบราณที่สอนศิษย์แบบ 'ตัวต่อตัว' และสั่งสอนอบรมด้วยการแผ่ความหมายและขออนุญาตไว้ในคำสั่ง ครูทุกท่านมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทางการบรรเลงจะเข้ไปกันคนละแบบอย่าง จึงทำให้ครูระติ วิเศษสุรการ มีลักษณะเฉพาะทางการบรรเลงจะเข้อยู่อย่างครบถ้วน ดังคำกล่าวที่ว่า ครูระติ วิเศษสุรการ นั้นท่านคิดจะเข้ได้หนักและชัดแบบครูจ่าง แสงดาวเด่น ไหวแบบครูแสวง อภัยวงศ์ และมีความหวานตามอย่างครูชุ่ม กมลวาทิน และสิ่งต่าง ๆ นี้เองทำให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของครูระติ วิเศษสุรการ และทำให้ท่านมีวิธีการบรรเลงจะเข้ที่เป็นแบบอย่างเฉพาะตามสายของครูระติ วิเศษสุรการ ดังที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากสำนักครูจะเข้โบราณต่าง ๆ ซึ่งถือได้ว่าครูทุก ๆ ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการบรรเลงจะเข้และช่วยให้เกิดสายของการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ตามแบบครูระติ วิเศษสุรการ

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูระดี วิเศษสุรการ

จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูระดี วิเศษสุรการ ให้กับกลุ่มผู้สืบทอดทั้งสามท่านคือ นายชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล นายภัทร เครือสุวรรณ และนายศักรินทร์ ฐาบุญ พบว่า ครูระดี วิเศษสุรการ ใช้วิธีการถ่ายทอดที่สำคัญดังนี้

แผนภูมิที่ 1 กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้สายครูระดี วิเศษสุรการ

1. การตรวจสอบพื้นฐานและความสามารถของผู้เรียน

วิธีการดังกล่าวนี้ ครูระดี วิเศษสุรการ ท่านใช้เพื่อเป็นการตรวจสอบและวัดความสามารถของผู้ที่ต้องการฝากตัวเป็นศิษย์ของท่านเสียก่อนว่าศิษย์แต่ละคนมีความสามารถอยู่ในระดับใด โดยที่ท่านจะกล่าวอยู่เสมอว่าวิชาการบรรเลงจะเข้มีเสมือนกับเป็นระดับขั้นของการเรียนทางด้านวิชาการเช่นเดียวกันย่อมจะต้องใช้ความสามารถในการบรรเลงของผู้เรียนเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าท่านนั้นควรจะสอนให้ความรู้แก่ศิษย์อย่างไร นอกจากการตรวจสอบระดับความสามารถทางการบรรเลงจะเข้ดังกล่าวแล้ว ครูระดี วิเศษสุรการ ท่านยังคงได้ติดตามถึงประวัติทางการเรียนจะเข้จากศิษย์ว่าได้เคยเรียนจะเข้มาจากครูท่านใด และเหตุใดจึงจะมาขอเรียนกับท่าน การขอฟังเหตุและผลดังกล่าวย่อมที่จะช่วยให้ท่านได้เห็นถึงเจตนาที่ศิษย์มีต่อตัวท่าน และมีต่อครูเก่าที่ศิษย์คนนั้นได้รับการถ่ายทอดมา ซึ่งสามารถทำให้ท่านมองเห็นถึงอุปนิสัยใจคอของศิษย์คนนั้นว่ามีความรู้สึกอย่างไรกับครูที่ตนเองได้เรียนมาก่อนหน้านี้ และรู้สึกอย่างไรจึงมาขอเป็นศิษย์เพื่อที่จะขอรับการถ่ายทอดจากท่าน

2. การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักดนตรีไทย

ครูระดี วิเศษสุรการ ท่านมักจะสั่งสอนและอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่ศิษย์เสมอว่า ไม่ว่าจะเล่นเพลงขากหรือเพลง่ายประการใด จะต้องคำนึงถึงฝีมือของนักดนตรีผู้ร่วมบรรเลงท่านอื่น ๆ ภายในวงเสมอ และเป็นนักดนตรีไทยนั้นจะต้องมีความกตัญญูรู้คุณผู้มีพระคุณ

ไม่ว่าจะเป็นบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ หรือใครอื่นก็ตาม รวมทั้งการที่ช่วยกันรักษาคุณค่าของบทเพลงต่าง ๆ ไว้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ด้านนักดนตรีไทยมีใจดี ใจบริสุทธิ์แล้วยอมทำให้ผู้นั้นเป็นผู้เจริญได้

3. วิธีการสอนแบบไทยโบราณ สอนแบบตัวต่อตัว

ครุระตี วิเศษสุรการ ท่านใช้วิธีการสอนแบบไทยโบราณด้วยการสอนแบบใช้จะเข้ต่อเพลงกันตัวต่อตัวระหว่างศิษย์กับครู ท่านจะบอกกลวิธีต่าง ๆ ของการตีจะเข้ประกอบกับการสาธิตทำให้อู และคิดซ้อมควบคู่กันไปกับศิษย์ อีกทั้งจะเล่าถึงประวัติของท่วงเพลงในแต่ละเพลงว่าท่านได้มาจากครูท่านใด และมีกลเม็ด วิธีการตีอย่างไรที่ละเอียด ลึกซึ้งด้วยการปฏิบัติให้ดูขณะอธิบายและสาธิต นอกจากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แล้วครูก็มักจะกล่าวคำชมเพื่อเป็นการให้แรงใจต่อศิษย์อยู่เสมอ ๆ ว่าทำได้ดีแล้ว เก่งแล้ว การสอนเพลงเดี่ยวที่ครูก็มักจะใช้เป็นบทเพลงในช่วงท้ายถ่ายทอดให้ศิษย์ ครุระตีท่านมักจะเน้นถึงคำสั่งและวิธีปฏิบัติที่ศิษย์มีต่อครู เช่น อย่าถ่ายทอดให้ใคร และให้ทำบุญให้ครูเจ้าของบทเพลง ภายหลังจากต่อเพลงเดี่ยวนั้น ๆ แล้ว โดยเฉพาะเพลงกราวในและเพลงแขกมอญ ทางของครูจ้าง แสงดาวเด่น

วิธีการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครุระตี วิเศษสุรการ ถือเป็นวิธีการเดียวกับกลุ่มครูจะเข้โบราณที่ยังคงใช้วิธีการสอนแบบตัวต่อตัว ประกอบกับการฝึกให้ผู้เรียนปฏิบัติตามครู โดยยึดครูเป็นต้นแบบ การเรียนดนตรีไทยแบบนี้ยังคงฝึกให้ผู้เรียนใช้สมองในการจดจำกลอนเพลงในขณะที่เรียนและลอกเลียนลีลา อารมณ์เพลงขณะที่ครูผู้สอนบรรเลงให้อู ผู้เรียนจะสามารถซึมซับความหนักเบาในรสมือครูและกิริยาท่าทางต่าง ๆ จากผู้ถ่ายทอดที่ถือเป็นความละเอียดอ่อนที่ไม่มีเทคโนโลยีสื่อการสอนใด จะทำได้เสมอเหมือน เพราะฉะนั้นวิธีการสอนดนตรีไทยแบบโบราณนี้ยังคงเป็นแม่บทที่ดีให้กับครูผู้ถ่ายทอด นำมาใช้ในการสอนและถ่ายทอดวิชาให้กับศิษย์ได้ จนกระทั่งยุคปัจจุบัน ดังมีขั้นตอนของการถ่ายทอดที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. การสอนแบบตัวต่อตัว
2. การฝึกให้จำ
3. การเลียนแบบครู

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของสำนักครูจะเข้โบราณ (ดุริยางคศิลป์ป็นทางด้านการบรรเลงจะเข้) ที่ได้ถ่ายทอดการบรรเลงไว้กับครูทองดี สุจริตกุล

1. การถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูชุ่ม กมลวาทีน ที่มีต่อครูทองดี สุจริตกุล ท่านจะวางระเบียบในการบรรเลงจะเข้โดยการจัดทำนั่ง การพันไม้ การวางมือ และเมื่อศิษย์ทำได้แล้วก็เริ่มต่อเพลงสองชั้นง่าย ๆ ครูชุ่มมักจะสืบทอดไปด้วยขณะครูทองดีตีจะเข้ เพื่อเป็นการควบคุมจังหวะและความสั้น-ยาวของกลอนเพลง และสำหรับหลักสำคัญของการตีจะเข้ที่ครูชุ่ม กมลวาทีน ท่านจะมีหลักกว่าให้ดำเนินท่านเองอย่างชอ มีลูกปรับ ลูกไปรชเพื่อให้เกิดความอ่อนหวานและไพเราะ การรัวไม้ตีจะเข้จะต้องละเอียดและแนวการบรรเลงจะไม่เร็วเกินไปทำให้ไม่ชัดเจน

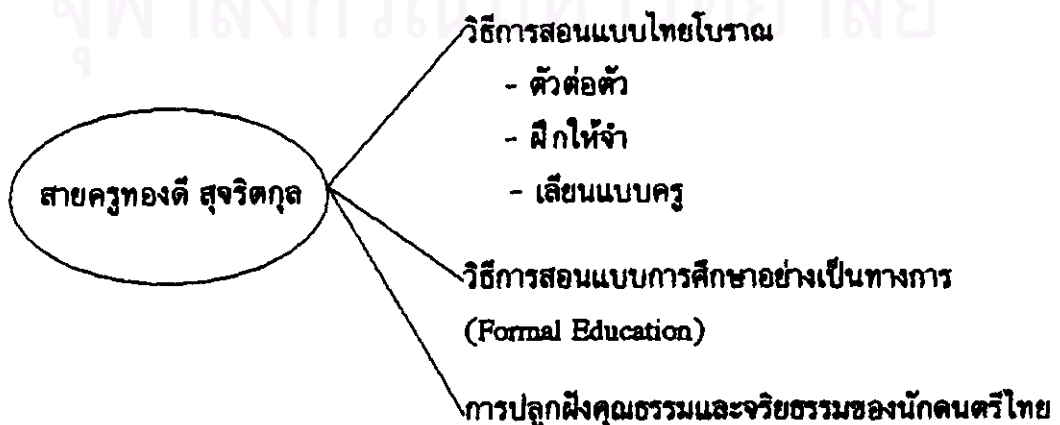
ดังที่ครูทองดี สุจริตกุล กล่าวถึงการหัดจะเล่นในช่วงแรก ๆ ว่า จะต้องติดสายเป่าอยู่ยาวนานพอควร จึงจะลงนิ้ว และขึ้นตีบันเพลงถึงสามชั้น และเมื่อวันไม่ได้ติดได้คสองแล้วก็จะเริ่มต่อเพลงทางกรอ เช่น เพลงเขมรไตรโยค เพลงลาวดวงเดือน นอกจากนี้แล้วจะขึ้นอยู่กับคุณพินิจของครูผู้สอนว่าจะต่อเพลงอะไรให้ ถ้าท่านเห็นว่านิ้วคสองแล้ว ทำเทคนิคสะบัด ชยี่ เสียงตบ เสียงโปรยได้แล้วก็ต่อเพลงเดี่ยวให้ สรุปได้ว่าครูขุ่ม กมลวาทิน ท่านใช้วิธีสอนแบบตัวต่อตัว และสอนด้วยวิธีให้ทำตาม ท่องจำอย่างวิธีของไทยแต่โบราณ ทุกอย่างจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมที่ครูเป็นผู้ชี้ขาด และคอยส่งเสริมให้กับศิษย์ที่ละน้อยจนกว่าจะมีความสามารถได้ในระดับสูงจนถือได้ว่าครูทองดี สุจริตกุล ท่านเป็นผู้ที่มีเอกลักษณ์ในทางการบรรเลงจะเห็นตามสายของท่านเอง

ครูทองดี สุจริตกุล ท่านเป็นผู้ที่ได้ทำหน้าที่การถ่ายทอดการบรรเลงจะเห็นแบบเป็นทางการด้วยภาระหน้าที่ของงานทางด้านการสอนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร จึงทำให้ท่านเสมือนเป็นครูที่มีคุณสมบัติความเป็นครูครบถ้วนในทุกๆ ประการ ดังที่กล่าวว่า ครูที่ดีนั้นควรจะมีคุณสมบัติ 7 ประการของความเป็นกัลยาณมิตร และคุณสมบัติตามสังคาลสูตรอันถือเป็นหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่มีความเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติที่ดีของครู ครูทองดี สุจริตกุลท่านมีคุณสมบัติอันดีและวิเศษต่าง ๆ เหล่านี้อยู่อย่างครบถ้วน คอยให้คำแนะนำและปรึกษาหารือแก่บรรดาศิษย์ เมื่อใครเข้าใจก็จะรู้ว่าท่านเป็นคนดี เจ็บระเบียบ แต่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็ช่วยหล่อหลอมให้ศิษย์ได้ดี และท่านจะปลูกฝังคุณธรรม ความกตัญญูรู้คุณแก่ศิษย์อยู่ตลอดเวลา เพื่อความเจริญต่อไปภายหน้าของตัวศิษย์เอง

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเห็นของครูทองดี สุจริตกุล

จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเห็นของครูทองดี สุจริตกุล ให้แก่กลุ่มผู้สืบทอดทั้งสามท่านคือ นางสุวัฒนา แสงทับทิม นายปกรณ์ รอดช้างเผื่อน และนางพรณีภา ประสิทธิ์เสาวภาคย์ พบว่า ครูทองดี สุจริตกุล ใช้วิธีการถ่ายทอดที่สำคัญดังนี้

แผนภูมิที่ 2 กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเห็นของครูทองดี สุจริตกุล

1. การถ่ายทอดอย่างไทยโบราณ

ครูทองดี สุจริตกุล ท่านได้ให้ความสำคัญในการถ่ายทอดโดยยึดหลักตามแบบไทยโบราณตามแบบอย่างครูชุ่ม กมลวาทิน ครูจะเช้ผู้ที่ถือป็นครูยางคคิลป็นด้วยวิธีการที่เข้มงวดกับการปูพื้นฐานที่ถูกต้อง เช่น ท่านั่งขณะบรรเลง การวางมือ การพันไม้คืด การจับไม้คืด การรวไม้คืด เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ผู้เรียนจะต้องผ่านขั้นตอนของการลอกเลียนแบบครู และฝึกปฏิบัติทุก ๆ อย่างให้มีความใกล้เคียงกับครูผู้ถ่ายทอดให้ได้มากที่สุดจึงจะถือว่าศิษย์คนนั้นได้เป็นลูกศิษย์ที่แท้จริงของครู เมื่อใครพบเห็นวิธีการบรรเลงจะเห็นแล้วก็สามารถบอกได้ว่าเรียนจะเข้มาจากครูท่านใด

2. การถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ด้วยรูปแบบของการศึกษาในระบบ

โรงเรียน (Formal Education)

ครูทองดี สุจริตกุล ท่านเป็นครูจะเข้ที่ได้มีส่วนในการปรับเปลี่ยนวิธีการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ให้กลายเป็นการศึกษาอย่างเป็นระบบและเข้าสู่สถาบันทางการศึกษาอย่างสมบูรณ์มากขึ้น ด้วยภาระหน้าที่ในการที่ท่านได้มีส่วนโดยตรงทางด้านวิชาการพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอนในระดับต้นจนกระทั่งระดับปริญญาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

3. การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม

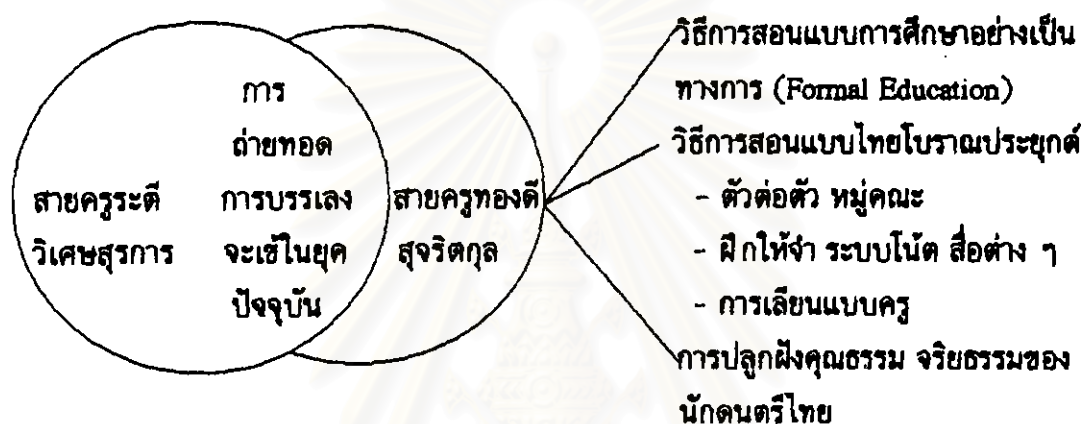
ครูทองดี สุจริตกุล ท่านเป็นครูที่พยายามปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับศิษย์เสมอ ๆ ให้ศิษย์เป็นผู้มีใจเมตตา โอบอ้อมอารีและทำบุญอยู่เสมอ มีความกตัญญูรู้คุณตอบแทนให้กับผู้มีพระคุณโดยเฉพาะครูผู้ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาทางด้านดนตรีไทย ดังที่ท่านจะเป็นครูผู้หนึ่งที่ทำบุญใส่บาตรถวายแด่คุณพระสุจริตสุตา เมื่อถึงวันสำคัญ ๆ ของท่าน สิ่งนี้เองทำให้ศิษย์ทุกคนของครูทองดี สุจริตกุล เกิดความเคารพและประทับใจในตัวครูและถือป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักดนตรีไทยในรุ่นต่อไป ดังที่อาจารย์สุวัฒนา แสงทับทิม กล่าวถึงการอบรมคุณธรรมและจริยธรรมให้กับศิษย์ของครูทองดี สุจริตกุล ว่าท่านนั้นเป็นคนดี แต่คุณแล้วศิษย์ก็จะได้ดี ท่านมักจะเข้มงวดในเรื่องวินัยของนักดนตรีในทุก ๆ อย่าง พร้อมทั้งสอนให้เป็นคนดี ประพฤติดี ทำบุญทำทาน อยู่เสมอ ๆ มีความเคารพครูบาอาจารย์ ช่วยกันส่งเสริมและถ่ายทอดให้วิชาการบรรเลงจะเข้อันป็นศาสตร์แขนงหนึ่งของดนตรีไทย ให้คงอยู่กับเยาวชนต่อ ๆ ไป อย่างหวังวิชา ใครอยากเรียนก็ให้สอนและเผยแพร่ออกไป นับได้ว่าครูทองดี สุจริตกุล ท่านเป็นครูผู้หนึ่งที่มีความเป็นครูแบบไทยโบราณอย่างเต็มตัว

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ในยุคปัจจุบัน

จากการศึกษาการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ จากศิษย์ทั้ง 6 ท่าน ของสายครูระดี วิเศษสุรการ และสายครูทองดี สุจริตกุล นั้นพบว่า วิธีการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ได้เข้าสู่ระบบ

การศึกษาอย่างเป็นทางการ (Formal Education) แต่ยังมีว่ากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของศิษย์ทั้งสองสาขานั้นยังคงใช้วิธีการตามอย่างครู แบบไทยโบราณ ผ่งอยู่ด้วยเสมือนเป็นกระบวนการขัดเกลาพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ด้วยความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีผลโดยตรงต่อการปรับเปลี่ยนวิธีการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ให้สามารถคงอยู่ได้ในโลกปัจจุบัน อันแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในแต่ละยุคสมัย

แผนภูมิที่ 3 กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ในยุคปัจจุบัน

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้จะได้เข้าสู่ระบบของการศึกษาอย่างเป็นทางการ (Formal Education) ในยุคปัจจุบันอันส่งผลให้ครูผู้ถ่ายทอดจะต้องปรับวิธีการสอนให้สอดคล้องกับประสบการณ์ในปัจจุบัน ระบบการศึกษาจะเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่จะมีผลกระทบโดยตรงต่อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ ผู้เรียนและศิษย์จะสามารถรับรู้ข้อมูลและกระบวนการต่าง ๆ ได้มากขึ้นและรวดเร็วขึ้น ดังที่ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2536: 2) กล่าวว่า การก้าวสู่การศึกษายุคไฮเทคเป็นการจัดการศึกษาในยุคสังคมข่าวสารที่นักเรียน และครูมีและใช้เครื่องมือในการสื่อสารให้เกิดประโยชน์ในการถ่ายทอดเนื้อหา สารและประสบการณ์ ผู้บริหาร นักวิชาการ นักบริการและบุคลากรทุกประเภทรู้จักใช้เทคโนโลยี การสื่อสารในรูปแบบที่แตกต่างกันจากที่เคยเป็นในอดีต ความเจริญทางเทคโนโลยี การสื่อสารและสารสนเทศได้นำมนุษยชาติเข้าสู่ยุคข้อมูลและข่าวสาร การแผ่กระจายของข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้ประชากรของโลกสามารถรับข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว ทั้หน้ท่งที่ ทั้งข้อมูลในรูปภาพ เสียงและรูปแบบอื่น ๆ

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 จนกระทั่งปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาความรู้ในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติของกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้
3. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

วิธีดำเนินการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ จากหลักฐานเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง รวมทั้งการสัมภาษณ์
2. รวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์และตีความมาเรียบเรียงและนำเสนอแบบพรรณนาความ

7.1 สรุปผลการวิจัย

7.1.1 ผลการวิเคราะห์วิวัฒนาการการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 จนกระทั่งปัจจุบัน พบว่า

7.1.1.1 สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ส่งผลโดยตรงต่อการคงอยู่ของกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้มาโดยตลอด ด้วยระบบของการเมือง การปกครองที่พระมหากษัตริย์ไทยได้ทรงเป็นผู้ริเริ่มและทรงวางรากฐานไว้ ดังในสมัยรัชกาลที่ 6 นี้เองที่พระองค์ท่านได้ทรงทำนุบำรุงและริเริ่มให้กรมมหรสพนั้นมีโรงเรียนสำหรับเด็กขึ้นเพื่อเรียนและฝึกหัดวิชาพิชิตวิชาสามัญที่เกี่ยวกับหนังสือให้หัดอ่านเขียน มีชื่อโรงเรียนว่าโรงเรียนพรานหลวง ถือเป็นโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์สอนตามหลักสูตรของกระทรวงธรรมการในขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระประสงค์ที่จะสร้างคนให้เป็นผู้ที่มีความพร้อมด้วยความรู้ ความสามารถและมีระเบียบวินัย ตามแบบอย่างของทางทหาร และให้การศึกษาแก่ประชาชน ด้วยวิธีนี้เองจะเป็นการช่วยพัฒนาบ้านเมืองให้ทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ และยกระดับวิชาชีพให้ศิลปิน

ไทยเดินเข้าสู่ระบบของการจัดการศึกษาแบบเป็นทางการ จึงเสมือนการที่พระองค์ท่านทรงวางรากฐานให้วิชาชีพดนตรีไทยนั้นได้เข้าสู่ระบบของการศึกษาอย่างมีระบบ (Formal Education)

ในอดีตสถาบันของพระมหากษัตริย์นั้นถือเป็นสถาบันหลักของบ้านเมืองและประเทศชาติที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพบ้านเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและศิลปวัฒนธรรม ดังผลกระทบที่มีต่อบรรดาศิลปินนักดนตรีไทยที่ในหลวงรัชกาลที่ 6 ทรงต้องการลบคำพูดที่ว่ากล่าวนักดนตรีไทยกันอยู่เสมอว่า เล่นดนตรี เล่นกินรำกิ้น เป็นอย่างเดียว ความรู้ทางหนังสือนั้นหาไม่มี ด้วยเหตุนี้เองพระองค์ทรงปรารถนาที่จะยกระดับศิลปินให้มีเกียรติและศักดิ์ศรีในฐานะผู้แสดงออกในศิลปวัฒนธรรมของชาติ จากความตื่นตัวในเรื่องของการให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคคลนี้เอง จึงมีผลให้บรรดาข้าราชการต่างพากันสนองแนวพระราชดำริของพระองค์ และประชาชนต่างพากันส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนที่ในหลวงได้ก่อตั้งขึ้น และถือว่าสำนักวังหลวงจะเป็นที่ให้พวกเขาได้รับความรู้ ได้รับการศึกษา ฝึกวิชาชีพกันโดยทั่วไป

7.1.1.2 มาตรฐานวิชาชีพดนตรีไทยได้มีพัฒนาการขึ้นมาอีกอย่างมากและได้ปรับเปลี่ยนสถานภาพจนกลายเป็นที่ยอมรับว่าเป็นวิชาชีพในระดับสูงในเวลาต่อ ๆ มา นับแต่ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในหลวงรัชกาลที่ 6 ที่ได้บังเกิดกลุ่มบรรดานักดนตรีไทยที่มีชื่อเสียง มีฝีมือและมีคุณภาพตามแนวพระราชดำริของพระองค์ และในครั้งนี้นับได้ว่ามีศิลปินที่มีความสามารถทางการบรรเลงจะเข้ เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญจนกล่าวได้ว่าท่านทั้งหลายเหล่านั้นนับเป็นดุริยางคศิลปิน (เอตทัคคะ) ทางการบรรเลงจะเข้โดยเฉพาะ และถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถอยู่ในขั้นสูงซึ่งศาสตร์และศิลป์ทางการดนตรีไทยนั้นจะให้การยอมรับนับถือผู้มีความสามารถพิเศษบรรเลงเครื่องดุริยางค์ และการสังคีตในฐานะ 'ศิลปิน' อันเป็นผู้สร้างสรรค์งานสอดศิลป์ทั้งในเชิงปรัชญา เนื้อหาสาระ และสุนทรีย์ ดังนั้นผู้ที่ถือว่าเป็นศิลปินแล้วนั้นยังคงเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ และแตกฉานในการดนตรี สามารถสร้างงานที่ดีมีคุณภาพและพัฒนาให้ก้าวต่อไปสู่ความงามอันไม่มีที่สิ้นสุด

การสร้างสรรค์งานที่ดีมีคุณภาพในเชิงพัฒนานี้เอง เป็นหน้าที่โดยตรงของครูผู้ถ่ายทอดวิชาดังการปรับเปลี่ยนสถานภาพของนักดนตรีจนกลายเป็นครูผู้เชี่ยวชาญ โดยผ่านงานการสอนศิษย์ด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. ผู้มีหัวดนตรี
2. นักเรียนดนตรี
3. นักดนตรี
4. ดุริยางคศิลปิน

ดังกล่าวแล้วในข้างต้นว่า มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านการบรรเลงจะเข้เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 และครูทั้งหลายได้เดินทางผ่านขั้นตอนของความเป็นดุริยางคศิลปิน (เอต

ทัศนคติ) จนหมดสิ้น และกลายเป็นครูผู้ถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้าใจในเวลาต่อมา

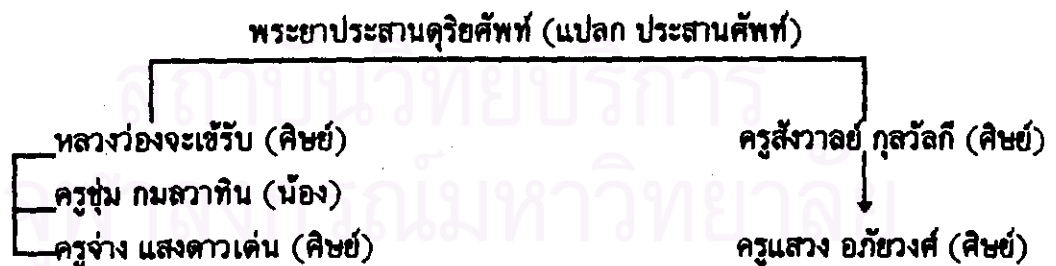
รายนามดุริยางคศิลปิน (เอตทัคคะ) ทางการบรรเลงจะเข้าใจในสมัย
รัชกาลที่ 6

1. พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์)
2. หลวงว่องจะเข้รับ (โต กมลวาทิน)
3. สังวาลย์ กุลวัลย์
4. ชุ่ม กมลวาทิน
5. จำง แสงดาวเด่น
6. แสง อภัยวงศ์

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติชีวิตและผลงานของดุริยางคศิลปินทางการบรรเลงจะเข้าใจ (เอตทัคคะ) ทั้ง 6 ท่าน พบว่า กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้าใจของกลุ่มครูจะเข้าใจดังกล่าวมีกระบวนการถ่ายทอดแบบไทยโบราณ 3 ประการ คือ (1) วิธีการสอนแบบตัวต่อตัว (2) วิธีการสอนแบบให้ฝึกจำ (3) วิธีการสอนแบบให้เลียนแบบครู

ความเกี่ยวข้อกันระหว่างกลุ่มบรรดาผู้เชี่ยวชาญทางการบรรเลงจะเข้าใจในสมัยรัชกาลที่ 6 นั้นนับเป็นกลุ่มของครูผู้ถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้าใจด้วยกันทั้งสิ้น อันส่งผลต่อการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้าใจสู่ยุคต่าง ๆ ตามมาในภายหลัง ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 4 แสดงการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้าใจสู่ยุคต่าง ๆ

ความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างดุริยางคศิลปินทุกท่าน จากแผนภูมิข้างต้นอันมีต้นแบบมาจากพระยาประสานดุริยศัพท์ ด้วยกัน ทั้งสองสายจึงนับได้ว่าแบบของการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้าใจนั้นได้มีพัฒนาการมาจากพระยาประสานดุริยศัพท์ โดยถ่ายทอดผ่านครูหลวงว่องจะเข้รับ หนึ่งสาย และครูสังวาลย์ กุลวัลย์ อีกสายหนึ่ง ในช่วงแรก การศึกษาวิชาการดนตรีไทยนั้น บ้าน วัดและวัง จัดว่าเป็นสถาบันสำคัญที่ได้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดศิลปวิชาการต่าง ๆ พร้อมทั้งได้ผลิตศิลปินและผู้มีความรู้ ความสามารถเฉพาะไว้มากมายจนกระทั่งปัจจุบัน และถ้า

ไม่มีสถาบันเหล่านี้ การดนตรีของไทยเราก็คงไม่อาจดำรงและคงอยู่ได้มาจนถึงทุกวันนี้

ในสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จัดว่าสภาพของบ้านเมือง เศรษฐกิจ ยังเป็นแบบดั้งเดิม มีความเป็นอยู่กันอย่างเรียบง่าย มีการผลิตสินค้าเพื่อความสะดวกต่อการบริโภคในครัวเรือน แม้จะมีการปรับเปลี่ยนการดำรงชีพอยู่บ้าง โดยอาศัยประเทศตะวันตกเป็นเกณฑ์ แต่ก็ยังคงไม่ปรากฏเด่นชัดนัก แม้ระบบครอบครัวนักดนตรีไทยโดยภาพรวมแล้วก็คงยังไม่มีความแตกต่างกันมากนัก

สังคมนักดนตรีไทย โดยเฉพาะการรวมกลุ่มกันของนักเครื่องสายไทยในกลุ่มนักจะเข้ นั้น ถือเป็นการหล่อหลอมผู้มีความสามารถโดยตรง และช่วยสร้างสรรค์วิชาความรู้ให้แก่มิตรและกันเสมือนเป็นแหล่งรวมสรรพวิชาทั้งหลายทั้งปวงของการบรรเลงจะเข้เอาไว้ที่บ้านครูเดียว ชนโกเศศ สมาชิกนักจะเข้ทุกคน มีมุมมอง (perception) ทักษะคิดและค่านิยมเหมือนกัน ด้วยลักษณะร่วมเช่นนี้จะป็นเสมือนตัวกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกทุก ๆ คนให้มีความเชื่อและมีความสนใจร่วมกันคือความเป็นบูรณภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (integration) มีเสถียรภาพ (stability) และมีความเห็นพ้องต้องกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เองย่อมส่งผลที่ชัดเจนต่อองค์ความรู้ที่บรรดาครูนักจะเข้ นั้นได้สร้างสมและมีอุดมการณ์ร่วมกัน และทำให้เมื่อครูทั้งหลายได้นำวิชาความรู้ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติไปถ่ายทอดสู่ศิษย์แล้วนั้นจึงทำให้ผู้สืบทอดการบรรเลงจะเข้กลายเป็นผู้ที่มีสายเลือดของความเป็นนักดนตรีไทยโดยสมบูรณ์

7.1.1.3 การเกิดองค์ความรู้ร่วมกัน เมื่อครูจะเข้ได้อยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมด้วยพื้นฐานอันใกล้เคียงกัน มีต้นแบบมาจากครูเดียวกัน สำนักเดียวกัน จึงทำให้การเข้าใจในวิชาความรู้นั้นมีแนวทางไปในทางเดียวกัน จากการสะสมประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งทางตรงคือจากครูผู้ใหญ่ เช่น พระยาประสานดุริยศัพท์ ครูหลวงว่องจะเข้รับ ครูชุ่ม กมลวาทิน ที่เป็นครูที่มีชื่อในย่านบางขุนพรหม และการเรียนรู้ทางอ้อม ดังการเรียนรู้ระหว่างนักจะเข้ด้วยกันและระหว่างนักดนตรีไทยอื่น ๆ ทำให้เกิดการถ่ายทอดที่เป็นไปในแนวทางอันเกิดพัฒนาการ เกิดความแตกฉาน และเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยความรู้ลึกซึ้งในปรัชญาอันเกี่ยวเนื่องด้วยจารีตประเพณีและศุลยภาพแห่งการผสมผสานระหว่างความรู้ในเชิงทฤษฎีและทางปฏิบัติได้ชัดเจน และเด่นชัดที่สุด อันเป็นต้นแบบต่อไปได้ในอนาคต

ภายหลังแห่งการเกิดองค์ความรู้ร่วมกันแล้วนั้น ด้วยธรรมชาติของความเป็นนักดนตรีไทยที่ไม่มีนักดนตรีชาติใดเสมือนนั้นย่อมเกิดความเป็นอิสระในการถ่ายทอดวิชาความรู้ ความมีอิสระในการคิดประดิษฐ์และหาแนวทางให้ตนเองจนเกิดความลงตัวและถนัด ได้อย่างถูกต้องว่าเป็นครูผู้ที่สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ได้ด้วยตัวของตัวเอง ซึ่งในสมัยนั้นพบว่ามีครูที่มีคุณสมบัติถึงขั้นนั้นจริง ด้วยภูมิรู้ของตนเองแล้วรวมบรรดาครูจะเข้ทุก ๆ ท่านที่ได้ผ่านสำนักแห่งบ้านตระกูลชนโกเศศแห่งนี้ไป อันถือได้ว่าเป็นสถาบันครอบครัวที่มีความผูกพันกันด้วย

สายใยแห่งเครือญาติ และด้วยความเคารพนับถือกันเหมือนพ่อ แม่ พี่ น้องของระบบสังคมไทยซึ่ง ย่อมส่งผลดีให้กับสมาชิกในสังคมนั้น ๆ มาโดยตลอด

7.1.1.4 ผู้สืบทอดการบรรเลงจะเข้จากกลุ่มครูโบราณ (ครูยางคศิลาปิน ทางการบรรเลงจะเข้) ครูระติ วิเศษสุรการ และครูทองดี สุจริตกุล ถือเป็นบุคคลที่มีความชัดเจนของการเป็นผู้สืบทอดการบรรเลงจะเข้จากกลุ่มครูโบราณที่เป็นต้นแบบของการบรรเลงจะเข้ ดังที่ครูทั้งสองท่านได้รับการถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้มาตามสายตรงโดยแยกได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 สรุปผลการวิเคราะห์ในความเป็นผู้สืบทอดการบรรเลงจะเข้จากครูโบราณ (ครูยางคศิลาปิน)

	ครูระติ วิเศษสุรการ	ครูทองดี สุจริตกุล
1. บทบาทของวังหลวง ในสมัยรัชกาลที่ 6	สำนักของสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักด์ศจี พระวรราชชายา	สำนักของคุณพระสุจริต สุดา พระสนมเอก
2. ระบบครอบครัวในการเรียนวิชาดนตรีไทย	คุณพ่อ (พระวิเศษสุรการ)	ญาติผู้ใหญ่
3. ครูผู้ถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้	ครูสังฆาลย์ กุลวัลกี ครูชุ่ม กมลวาทิน ครูจ่าง แสงดาวเด่น ครูแสวง อภัยวงศ์	หลวงร่องจะเข้รับ ครูชุ่ม กมลวาทิน ครูแสวง อภัยวงศ์

จากตารางข้างต้น โดยภาพรวม พบว่า

1. ครูระติ วิเศษสุรการ และครูทองดี สุจริตกุล ถือเป็นผู้ที่มีความชัดเจนมากที่สุดในการเป็นผู้สืบทอดการบรรเลงจะเข้จากกลุ่มครูโบราณที่เป็นครูยางคศิลาปินทางการบรรเลงจะเข้

2. การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาประชาชน โดยเริ่มจากสำนักของพระมเหสี เทวีต่าง ๆ นั้น ช่วยส่งเสริมให้ครูทั้งสองท่านถือเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมสั่งสอนและขัดเกลาพฤติกรรมจากสถาบันทางการศึกษาในชั้นสูงที่เรียกว่า ผู้หญิงชาววัง ในขณะนั้น

3. สถาบันครอบครัวอันมีอิทธิพลสูงสุดต่อการปลูกฝังความเข้าใจในทุกสิ่งทุกอย่างแก่สมาชิก ซึ่งทั้งครูระติ วิเศษสุรการ และครูทองดี สุจริตกุล ท่านได้ผ่านกระบวนการน้อมน้อมอย่างครบถ้วนมาตั้งแต่เยาว์วัย

ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่ชัดเจนของกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้โดยสรุปได้จากกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูระติ วิเศษสุรการ และครูทองดี

สุจริตกุล ในกลุ่มผู้สืบทอดในยุคปัจจุบัน

1. กลุ่มผู้สืบทอดกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูระดี
วิเศษสุรการ พบว่า กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูระดี วิเศษสุรการ มี 3 ประการ
คือ (1) ตรวจสอบพื้นฐานความสามารถของผู้เรียน (2) การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของ
นักดนตรีไทย (3) วิธีการสอนแบบไทยโบราณ: การสอนแบบตัวต่อตัว การสอนแบบให้ฝึกจำ
การสอนแบบให้เขียนแบบครู

2. กลุ่มผู้สืบทอดกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครู
ทองดี สุจริตกุล พบว่า กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูทองดี สุจริตกุล มี 3 ประการ
คือ (1) วิธีการสอนแบบไทยโบราณ: การอบรมแบบตัวต่อตัว การสอนแบบให้ฝึกจำ การสอน
แบบให้เขียนแบบครู (2) วิธีการสอนแบบการศึกษาอย่างเป็นทางการ (Formal Education)
(3) การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักดนตรีไทย

ตารางที่ 5 สรุปผลการวิเคราะห์กระบวนการสืบทอดการบรรเลงจะเข้ในกลุ่มผู้สืบทอด
(ลูกศิษย์) ทั้ง 3 ท่าน สายครูระดี วิเศษสุรการ

กระบวนการสืบทอดการ บรรเลงจะเข้	อาจารย์ศักรินทร์ สู่บุญ	อาจารย์ภัทร เครือสุวรรณ	อาจารย์ชิตพงษ์ สงเสริมวารกุล
1. การเลือกครู	✓	✓	✓
2. ความประทับใจในตัวครู	✓	✓	✓
3. การได้เห็นฝีมือครู	✓	✓	✓
4. การฝากตัวเป็นศิษย์	✓	✓	✓
5. การเขียนแบบครู	✓	✓	✓
6. การยอมรับในความเป็นครู ของครูระดี วิเศษสุรการ	✓	✓	✓

จากตารางข้างต้นโดยภาพรวม พบว่า

1. การเลือกครู เมื่อศิษย์คิดที่จะเรียนวิชาการใดก็ตามมักจะต้อง
เสาะแสวงหาครูที่ตนเองรู้สึกชอบและประทับใจในความสามารถนั้น ๆ ที่มีอยู่ในตัวของครู ดังที่
ศิษย์สามท่านมีความประทับใจในความเป็นครูของครูระดี วิเศษสุรการ แม้จะได้ยินเพียงแค่
กิตติศัพท์ในคุณสมบัติของครูต่าง ๆ นานา ทั้งในด้านบวกและด้านลบ เช่น ครูเก่งแต่ดู ไม่รับศิษย์
โดยง่าย และเมื่อคิดประมวลดูแล้วว่าตนเองเหมาะที่จะเป็นศิษย์ของครูแล้วนั้นจึงจะต้องแสวงหา
วิธีที่จะขอเป็นศิษย์กับครูในเวลาต่อมาจนสำเร็จ

2. ความประทับใจ ครูระดี วิเศษสุรการ เป็นครูที่มีความเป็นผู้ดี
เรียกว่าทุกกระเบียดนิ้ว ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้ผู้ที่พบเห็นครูโดยทั่ว ๆ ไปมักจะนิยมชมชอบในตัว

ครูเป็นอย่างมาก มิใช่แต่เพียงความประทับใจที่ศิษย์ทั้งสามรู้สึกได้ เมื่อได้มีโอกาสพบเห็นครูในที่ต่าง ๆ ซึ่งบรรดานักดนตรีไทยทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่มักจะกล่าวกันว่าครูระดีท่านเป็นผู้มีบุคลิกภาพสง่างามสมกับคำว่า 'กุลสตรี'

3. การเห็นฝีมือครู ศิษย์ทั้งสามท่านได้รับรู้ในฝีมือของครูระดี วิเศษสุรการ ว่าท่านเป็นผู้ที่มีฝีมือจัดการการบรรเลงจะเข้ จึงทำให้เกิดความประทับใจที่อยากจะฝากตัวเป็นศิษย์ เหตุผลสำคัญประการนี้เองที่ใครต่อใครหลาย ๆ คนที่เป็นนักจะเข้มักคิดที่จะอยากฝากตัวเป็นศิษย์ของครูระดี วิเศษสุรการ

4. การฝากตัวเป็นศิษย์ เมื่อครูระดี วิเศษสุรการ จะรับใครเป็นศิษย์ และถ่ายทอดบทเพลงให้แล้วนั้น ครูจะดูทุกคนว่ามีความสามารถอยู่แค่ไหน และแนวทางการบรรเลงของผู้ผู้นั้นอยู่ในแนวใด มิใช่ว่าทุกคนก็จะมาเรียนทางเพลงของครูได้เหมือนกันหมด โดยเฉพาะผู้ที่ได้ถูกครูคัดเลือกแล้วว่าสามารถเป็นผู้ที่จะรับการถ่ายทอดบทเพลงในชั้นสูง ๆ ของครู การฝากตัวเป็นศิษย์ของครูระดี วิเศษสุรการ นั้นมิใช่เป็นเรื่องง่าย แต่ถ้าครูพิจารณาแล้วว่าใครเหมาะสมที่จะเป็นผู้สืบทอดเพลงของครูก็จะดูเหมือนเป็นเรื่องง่าย ๆ ดังที่ศิษย์ทั้งสามของท่านได้

5. การเขียนแบบครู ศิษย์ทั้งสามมีความมุ่งมั่นที่จะรักษาทางเพลงของครูไว้ให้ดีที่สุดและถูกต้องที่สุด ด้วยวิธีการสอนอย่างละเอียดอ่อนที่ครูระดี วิเศษสุรการ ได้รับการขัดเกลาจากกลุ่มครูจะเข้โบราณนั้น ส่งผลให้ท่านเป็นผู้ที่สืบทอดความประสงค์ในทุกอย่างจากครูโบราณมาซึ่งศิษย์ที่อยู่ในยุคปัจจุบัน ความสามารถของครูจึงปรากฏชัดเจนขึ้นเมื่อศิษย์ทั้งสามพยายามที่จะทำให้ได้อย่างที่ครูทำ ครูระดี วิเศษสุรการ ท่านมิได้อบรมสั่งสอนให้ศิษย์ทั้งสามท่านแต่เพียงความรู้ความสามารถทางด้านการบรรเลงจะเข้แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น จริยธรรมในความเป็นนักดนตรีไทยโดยทั่วไป ก็เป็นความรู้ ความเข้าใจอีกประเด็นหนึ่งที่ครูระดีท่านสอดแทรกอยู่ในการถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้ด้วย อันถือว่าเป็นกลอุบายในการคัดเลือกและแนะนำแนวทางให้ศิษย์รู้จักกับคำว่ากาลเทศะ โดยเฉพาะในเรื่องเพลงเดี่ยวที่นักดนตรีไทยใช้บรรเลงอาว

6. การยอมรับในความเป็นครูของครูระดี วิเศษสุรการ ศิษย์ทั้งสามคนมีความเชื่อว่าแนวทางการบรรเลงจะเข้ของครูระดี วิเศษสุรการ นั้นไม่เหมือนใครเลยในบรรดานักจะเข้ด้วยกัน ทั้งนี้มิใช่ว่านักดนตรีก็ยอมรับมีฝีมือที่ทั้งต่างกันอยู่แล้ว แต่สำหรับกรณีของครูระดี วิเศษสุรการ แล้วถือเป็นเรื่องขกเว้นที่นักดนตรีโดยทั่ว ๆ ไปยอมรับว่าท่านมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในเรื่องการบรรเลงจะเข้จริงจากเหตุนี้ด้วย ยิ่งเมื่อใครได้เป็นศิษย์ที่มีความใกล้ชิดกับตัวครูและผ่านกระบวนการถ่ายทอดต่าง ๆ ที่ได้เข้ามาเป็นศิษย์ของครูแล้วก็จะยิ่งเข้าใจในตัวครูว่าท่านนั้นมีแบบเฉพาะในการบรรเลงจะเข้ และศิษย์ทั้งสามก็ได้เห็นถึงความเป็ครูของครูระดี วิเศษสุรการ ที่มีความแตกต่างไปจากครูจะเข้โดยทั่ว ๆ ไป

อนึ่ง ถือได้ว่ากระบวนการของการบรรเลงจะเข้ตามกลุ่มผู้สืบทอดทั้ง 3 ท่านนี้เป็นกระบวนการทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ในฐานะที่เป็นกระบวนการสังคมประภค (Education as a Socialization Process) ที่จะถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อ ระบบพฤติกรรม ตลอดจน

จนศิลปกรรมต่าง ๆ นั้นจากชนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

ตารางที่ 6 สรุปผลการวิเคราะห์กระบวนการสืบทอดการบรรเลงจะเข้ในกลุ่มผู้สืบทอด (ลูกศิษย์) ทั้งสามท่านสายครูทองดี สุจริตกุล

กระบวนการสืบทอดการบรรเลงจะเข้	อาจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน	อาจารย์สุวัฒนา แสงทับทิม	อาจารย์พรณิภา ประสิทธิ์เสาวภาคย์
1. กระบวนการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน	✓	✓	✓
2. ความประทับใจในตัวครู	✓	✓	✓
3. การได้เห็นฝีมือครู	✓	✓	✓
4. การเลียนแบบครู	✓	✓	✓
5. การยอมรับในความเป็นครูของครูทองดี สุจริตกุล	✓	✓	✓

จากตารางข้างต้น โดยภาพรวมพบว่า กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูทองดี สุจริตกุล ต่อศิษย์ทั้ง 3 ท่าน ถือได้ว่าเป็นกระบวนการถ่ายทอดที่เข้าสู่ระบบของการศึกษาอย่างเป็นทางการ (Formal Education) โดยมีกระบวนการต่าง ๆ ที่จะนำผู้เรียนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรทางการศึกษา และถือเป็นการศึกษาในฐานะเป็นสถาบันทางสังคม (Education as a Social Institution)

7.1.1.5 กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ในยุคปัจจุบัน

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและสัมภาษณ์ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยถือว่าการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ในยุคปัจจุบันนั้นเป็นส่วนที่มีความสำคัญมากที่สุดในการแสดงถึงภาพโดยรวมของการมีวิวัฒนาการของการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้จากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันด้วย เพราะเหตุว่าภาพที่ชัดเจนในปัจจุบันย่อมสะท้อนให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของวิธีการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ ทั้งหมดที่ผ่านกาลเวลามาในแต่ละช่วงอันส่งผลโดยตรงต่อสภาพของการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ในยุคปัจจุบัน ดังที่ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ในปัจจุบัน ความหมายของครูระดี วิเศษสุวรรณ และครูทองดี สุจริตกุล นั้น มีขั้นตอน 3 ประการ ดังนี้

1. วิธีการสอนแบบการศึกษาอย่างเป็นทางการ
2. วิธีการสอนแบบไทยโบราณประยุกต์: วิธีการสอนแบบตัวต่อตัว วิธีการสอนแบบฝึกให้จำ การใช้ระบบบันทึกโน้ต การใช้สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ การเลียนแบบครู
3. การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักดนตรีไทย

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้าได้เข้าสู่ระบบของการศึกษาอย่างเป็นทางการ (Formal Education) ด้วยศิษย์ทั้ง 6 ท่านของครูระตี วิเศษสุรการ และครูทองดี สุจริตกุล ได้ทำหน้าที่ผู้ถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้าในระบบโรงเรียนทั้งสิ้น ดังสภาพของระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการในปัจจุบันนั้นถือเป็นที่ยอมรับและได้รับการยกย่องว่าเป็นระบบการศึกษาที่มีมาตรฐานและมีความผูกพันไปตามระบบของเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ดังการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้าที่ได้มีวิวัฒนาการมาแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน โดยปรับให้มีความสอดคล้องกับสภาพของสังคมไทยมาโดยตลอด โดยถือผู้ที่ทำหน้าที่สืบทอดองค์ความรู้จากกลุ่มครูโบราณนั้นเป็นเสมือนทั้งผู้สืบทอดและผู้ถ่ายทอดต่อไป ดังที่งานวิจัยในครั้งนี้ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้าออกเป็น 3 ช่วงระยะเวลาด้วยกัน และในแต่ละระยะเวลาอยู่ภายใต้ความแตกต่างของตัวการต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลอันส่งผลกระทบต่อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้าด้วยภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เองทำให้กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้านั้นต้องปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงตัวเองให้คงอยู่ได้ในสังคมไทย เพื่อจัดเตรียมบุคคลให้มีความสามารถและมีความเข้าใจที่จะอนุรักษ์ สืบทอดองค์ความรู้ที่เสมือนเป็นแก่นแท้ของการบรรเลงจะเข้าอันแฝงอยู่ในกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้าจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งในสังคมที่มีความสลับซับซ้อนอยู่ตลอดเวลาของโลกในยุคปัจจุบัน

แผนภูมิที่ 5 วิวัฒนาการการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้า

7.2 อภิปรายผล

จากผลการวิจัยดังกล่าว มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายดังนี้

7.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อวิวัฒนาการการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้

7.2.1.1 วิธีการสอนอย่างไทย การถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ขึ้นถือเป็นการเรียนการสอนแบบไทยอย่างหนึ่งที่ครูเป็นผู้มีบทบาทต่อศิษย์เป็นอย่างมาก การสอนแบบไทยโบราณนั้นยังคงทันสมัยและนำมาใช้ได้เป็นอย่างดีเสมอ ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ด้วยถือครูเป็นที่เคารพบูชา ครูเป็นผู้มีภูมิรู้ ดังที่ สุมน อมรวิวัฒน์ (2535: 464) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูไทยในการสอนว่า ‘บทบาทของครูในการสอนจึงเป็นเสมือนการสั่ง การบอก การตักเตือน การชี้แนะให้ปฏิบัติ การฝึกฝนและการอบรมปมนิสัย ในขณะที่บทบาทของศิษย์คือการตั้งใจรับคำสั่งสอน การเชื่อฟัง ชยัน พากเพียร เอาใจใส่และเลียนแบบครู’ จากผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า การถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ขึ้นถือว่า ‘ครู’ เป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มครูโบราณที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางการบรรเลงจะเข้ (เอตทัคคะ) ในสมัยรัชกาลที่ 6 ด้วยความสามารถทางการบรรเลง ผนวกกับความสามารถในการถ่ายทอดที่มีผลโดยตรงต่อการเกิดการสืบสานและอนุรักษ์รูปแบบของการบรรเลงจะเข้ที่มีมาแต่อดีต องค์ประกอบหลาย ๆ อย่างที่จะกล่าวต่อไปนี้นั้นเสมือนเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ขึ้น

1. การสร้างองค์ความรู้ทางการบรรเลงจะเข้ ความสามารถทางการบรรเลงจะเข้ของนักจะเข้ที่ก่อกำเนิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 นั้น นับว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่ส่งผลโดยตรงต่อการเกิดรูปแบบเฉพาะตัวของครูแต่ละท่าน และถือเป็นองค์ความรู้ที่ได้ตกหน่อมาจากพื้นฐานเดียวกัน ดังเช่น เมื่อพิจารณาจากกลุ่มครูโบราณที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้จากครูพระยาประสานดุริยศัพท์ โดยแยกเป็นสายของครูหลวงว่องจะเข้รับ และสายของครูสังวาลย์กุลวัลย์ และเมื่อบรรดานักจะเข้ในสมัยรัชกาลที่ 6 นี้ ได้รวมกลุ่มกันขึ้นที่บ้านครูเตียง ชนโกเศศ อันมีถิ่นที่พักอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณใกล้เคียงกันและร่วมวงกันขึ้น เป็นคณะบางขุนพรหมได้อันเป็นแหล่งรวมผู้มีฝีมือ มีวิชาความรู้ทางการบรรเลงจะเข้ และนักดนตรีไทยประเภทเครื่องสายเป็นแกนนำ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เองย่อมที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดและเปลี่ยนความชำนาญ ประสบการณ์ต่าง ๆ ขึ้นจนทำให้เกิดองค์ความรู้ขึ้น อันเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการถ่ายทอดสืบต่อ ๆ ไปด้วย ตามธรรมชาติของนักดนตรีไทยที่ต่างคนก็ย่อมจะมีห้วงคิดพลิกแพลงเป็นของตนเอง การเกิดรูปแบบและแนวทางในการบรรเลงนั้นย่อมมีความหลากหลายภายใต้แก่นแท้ของวิชาอันเดียวกัน และองค์ความรู้ทางการบรรเลงจะเข้ที่ได้จากบรรดาครูจะเข้ในสมัยนี้ จึงสามารถนำมาใช้เป็นหลักของวิชาได้สืบต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยผ่านตามรูปแบบของทางเพลงประจำตัวครูในแต่ละท่าน และบรรดานักจะเข้ในปัจจุบัน จึงมักเรียกกันว่าทางของครูคนนั้นคนนี้เป็นสำคัญ

และเป็นหลักในการนำมาถ่ายทอดสืบต่อไป ดังที่ครูระติ วิเศษสุรการ ได้รับทางเพลงเดี่ยวจากครูต่าง ๆ เช่น เพลงเดี่ยวกราวโน เพลงเดี่ยวแขกมอญ เป็นทางครูจ่าง แสงดาวเด่น ทางเดี่ยวเพลงลาวแพน ของครูซุ่ม กมลวาทิน ทางเดี่ยวเพลงแขกมอญ จีนซิมใหญ่ ของครูแสวง อภิวงษ์ และดังที่ครูทองดี สุจริตกุล ได้ทางเดี่ยวเพลงลาวแพน จากครูซุ่ม กมลวาทิน เหมือนกับครูระติ แต่เป็นคนละแบบกัน ส่วนเพลงแขกมอญ กราวโนของครูทองดี ก็จะเป็นทางครูซุ่ม กมลวาทิน จากเหตุผลดังกล่าว องค์ความรู้ย่อมจะแฝงอยู่ในบทเพลงและทางเพลงในรูปแบบต่าง ๆ ที่ครูจะเป็นผู้คิดและประยุกต์ได้จากประสบการณ์ตรงของครูด้วยความเป็นผู้ที่มีภูมิรู้ สรุปได้ว่า องค์ความรู้ที่นักร้องเป็นสิ่งที่ได้จากกลุ่มครูโบราณที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางการบรรเลงจะเห็นและได้ถูกนำมาถ่ายทอดให้กับศิษย์ในรุ่นต่อมา ดังที่อาจารย์ศักดิ์กรินทร์ ฐ์บุญ เคยวิเคราะห์การบรรเลงจะเห็นของครูระติ วิเศษสุรการ ว่าครูท่านเป็นนักจะเห็นที่คิดจะเห็นได้ถูกต้องตามหลักทฤษฎีทุกประการ ไม่ได้คิดเข้า-ไม่คิดออกของครู เมื่อนำมาเทียบกับระบบการบันทึกโน้ตแล้วจะถูกต้องหมดทุกไม้คิด แม้การทำเทคนิคสับด ขยี้ เมื่อตรวจสอบดูแล้วจะถูกต้องหมดทุก ๆ ไม้คิด ผู้วิจัยถือว่าองค์ความรู้จากครูโบราณนี้เองเสมือนเป็นมาตรฐานอันถูกต้องและเป็นต้นแบบ เป็นตัวอย่างที่ดีของการบรรเลงจะเห็นตลอดมา

2. ความสามารถในการถ่ายทอด ความสามารถทางการสอน การถ่ายทอดนั้นนับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากต่อการสืบทอดการบรรเลงจะเห็นนอกเหนือไปจากองค์ความรู้ที่ถือเป็นต้นแบบของการบรรเลงจะเห็นแล้วนั้น ความสามารถทางการถ่ายทอดของครูในยุคสมัยต่าง ๆ นั้นนับเป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญมากต่อการสืบทอดการบรรเลงจะเห็น การที่ครูพยายามปลูกฝังทุก ๆ สิ่ง ทุก ๆ อย่างให้กับศิษย์เสมือนเป็นแม่พิมพ์หรือเป็นเป้าหลอมนั้นนับเป็นของทำยาก ไม่ได้กระทำกันได้ทุกคน บางคนมีฝีมือแต่ก็สอนไม่เป็น การถ่ายทอดต้องอาศัยความสามารถเฉพาะตัวของครูผู้มีพรสวรรค์ ความละเอียดอ่อน ความผูกพันจึงมีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างมากที่ครูกับศิษย์จะต้องมีต่อกันและกันเป็นพิเศษ ภายใต้ระยะเวลาอันยาวนาน ดังที่ ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายถึงวิธีสอนแบบไทยที่มีความหมายอย่างชัดเจนและตรงกับการสอนแบบไทยของครูวิทยาคีลปินทางการบรรเลงจะเห็น คือ

2.1 การสั่งสอน คำว่า สั่งสอนและพร่ำสอนนี้ แสดงถึงเมื่อเริ่มต้นศึกษาเล่าเรียน ครูจะเริ่ม 'สั่ง' ก่อน แล้วจึง 'สอน' กล่าวคือ ครูจะบอกให้ทำสิ่งที่นักเรียนควรทำต้องทำและห้ามทำสิ่งที่ไม่ดี ดังตัวอย่างเช่น วิธีการถ่ายทอดการบรรเลงจะเห็นในเพลงกราวโนและเพลงแขกมอญ (เพลงเดี่ยว) แก่ครูระติ วิเศษสุรการ นั้น ครูจ่าง แสงดาวเด่น จะสั่งครูระติว่าห้ามต่อเพลงนี้ให้ใคร และในเวลาต่อมาเมื่อครูระติ วิเศษสุรการ นำมาถ่ายทอดแก่ศิษย์ทั้งสามคน ครูระติก็จะสั่งห้ามต่อเพลงให้ใครเหมือนกัน และกำชับว่า 'ครูจ่างสั่งไว้' และเมื่อครูทองดี สุจริตกุล พูดยังครูจะเห็นโบราณที่ถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเห็นให้กับท่านนั้น ครูทองดีก็มักจะกล่าวอยู่เสมอ ๆ ว่า 'ถ้าของไม่ดีครูท่านจะให้เรามาทำไม' คำว่า ของไม่ดีก็คือของดี และของดีในความหมายของครูทองดี ก็คือองค์ความรู้ที่หมายรวมถึงทางทฤษฎีและทางปฏิบัติที่เป็นการบรรเลงจะเห็นที่ครูทองดีได้รับการถ่ายทอดด้วยการสั่งสอนจากครูโบราณจนเกิดความเข้าใจในคุณค่าขององค์

ความรู้นั้น ๆ การที่ครูสั่งให้นักเรียนกระทำและสั่งไม่ให้นักเรียนกระทำสิ่งใดนั้นเป็นการสั่งที่ระคนไปกับการสอน อีกทั้งแสดงว่าครูได้เอาใจใส่ติดตามความประพฤติของเด็กนักเรียนอยู่ตลอดเวลา คำสั่งสอนของครูจึงเป็นคติสอนทั้งข้อปฏิบัติ สอนซึ่งไปถึงความคิดและจิตใจของนักเรียน เด็กไทยสมัยก่อนจึงเป็นเด็กที่มีระเบียบวินัย ตั้งใจเล่าเรียนด้วยความเอาใจใส่ของครูที่จะมอบวิชาที่แท้จริงให้กับศิษย์

2.2 การฝึกฝน เมื่อศิษย์รู้จักวิธีการเรียนและรู้จักควบคุมคนทั้งกาย วาจา ใจแล้ว ครูได้ใช้วิธีสอนอีกอย่างหนึ่งคือการฝึก การฝึกแบบไทยนั้นมีการฝึกหัด ฝึกปรือ และฝึกฝน คำ 3 คำ นี้จะเริ่มขึ้นโดยเมื่อศิษย์ยังอ่าน เขียน เรียนประคิษฐ์ไม่เป็น ครูก็เริ่มหัดให้อ่าน ให้ทำ เมื่อฝึกหัดแล้วศิษย์ก็อ่านได้ ทำได้ การฝึกหัดให้ทำได้นี้ยังไม่เพียงพอ ครูต้องฝึกปรือคือฝึกให้ทำงานทำเป็นและทำได้ดี การสอนวิชาชีพในสมัยก่อนจึงเน้นการฝึกปฏิบัติอย่างเข้มงวดและให้ฝึกซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนชำนาญ เช่น เมื่อสมัยที่ครูทองดี สุจริตกุล ท่านได้เรียนวิชาจะเข้ในวังของคุณพระสุจริตสุตดา นั้น ครูจะต้องตื่นขึ้นซ้อมเพลงแต่เช้าและเมื่อเวลาครูมาสอนในเวลาบ่าย ๆ ครูทองดีและเพื่อน ๆ จะต้องเข้าที่ซ้อม ไม่สามารถไปวิ่งเล่นที่ไหน ๆ ได้อย่างเด็กอื่น ๆ การซ้อมเพลงครูจะให้ซ้อมเพลงเก่า ๆ เสียก่อนจึงจะเริ่มต่อเพลงใหม่ให้ ถ้าทำได้ดีแล้ว อีกคำหนึ่งที่มีความสำคัญมากคือคำว่าฝึกฝน “ฝน” เป็นคำกริยาแปลว่าถู ลับให้คม ขัดเกลาให้เรียบมน แวววาวตามจุดประสงค์แสดงให้เห็นกรรมวิธีกำจัดสิ่งที่ไม่ดี ชำโลกรอกออกไปทีละเล็กทีละน้อย ด้วยความเพียรพยายามจนสุดความสามารถจนกว่าจะได้สิ่งที่ต้องการ หรือในทางกลับกันเราอาจฝนเอาสิ่งดีที่มีอยู่ให้ปรากฏออกมาจนใช้ประโยชน์ได้ การสอนด้วยวิธีฝึกฝนนี้ จึงทำให้ศิษย์ไม่เพียงแต่เป็นผู้ที่มีความรู้และมีคุณธรรมเท่านั้น หากแต่ยังเป็นคนที่มีการศึกษาที่เราเรียกว่าได้รับการ “จัดเวลา” มิเป็นคนหยาบกระด้างดังที่เป็นอยู่เกลื่อนตา ในสังคมปัจจุบัน การฝึกฝนครูไทยนั้นฝึกฝนศิษย์ด้วยวิธี “น้ำใส ลุกขม กอไม้” กล่าวคือครูมีน้ำใจหวังดีต่อศิษย์อย่างบริสุทธิ์ใจ ใ้วิชาจ้ออนหวาน ใ้มีกำลังใจและหากไม่บังเกิดผลดีก็ต้องลงโทษ ดังที่ผู้วิจัยพบว่า เมื่อครั้งที่อาจารย์ภัทร เครือสุวรรณ ได้ฝากตัวเป็นศิษย์ของครูระดี วิเศษสุการ ในครั้งแรกนั้น อาจารย์ภัทร มีสภาพของความเป็นนักศึกษาผมยาวและแต่งตัวไม่สมกับความเป็นนักศึกษาในสถาบันชั้นสูง และเป็นลูกผู้ดีมีตระกูลเพียงคำกล่าวของครูระดีเพียงประโยคเดียวในครั้งนั้นที่ว่า “ภัทรเป็นลูกผู้ดี ถ้าดีผมจะตีมาก” ทำให้อาจารย์ภัทรได้ตัดผมและเกิดความรักและซาบซึ้งในตัวครูที่มีความหวังดีกับศิษย์ในครั้งนั้น อีกกรณีหนึ่งที่ผู้วิจัยพบจากการศึกษาวิธีการถ่ายทอดของครูทองดี สุจริตกุล นั้น ท่านมักจะคอยบอกศิษย์ทุกคนเสมอว่าต้องเป็นคนดี รู้จักทำบุญทำทานและถ้าใครมาขอความรู้หรือมีโอกาสสอนใครก็ให้ถ่ายทอดความรู้ให้ดี ๆ อย่าหวงวิชา เพราะไม่สามารถเก็บไว้กับตัวไปได้ตลอดไป กล่าวกันว่าครูทองดี สุจริตกุล ท่านดูแลดูแลแล้วศิษย์ได้ดีกับทุกคน อาจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน เล่าว่า ครูทองดีจะใช้ไม้เรียวตีเวลาใครนั่งคิดจะเซ่หลังงอ เด็ก ๆ ในโรงเรียนนาฏศิลป์จะกลัวครูทองดีกันมาก บางครั้งครูก็จะหยิกนลว่ากล่าวให้รู้จักจดจำ ดังเมื่อครั้งหนึ่งที่ผู้วิจัยไปฝากตัวเป็นศิษย์ครูทองดีพอดีกับมีศิษย์ของครูมาเรียนเพลงแล้ว ใ้มาไม่ติดจะเข้ามาใช้ประจำตัว ครูก็ส่งไม้ตีให้ยืมแล้วกล่าวว่า “คนจะเซ่ถ้ามันลิมไม้ตีจะเซ่ แปลว่ามันไม่ใช่คน” การสอนด้วยวิธีฝึกฝนนี้จึงมีความ

หมายลึกซึ้งมาก ดังที่ศาสตราจารย์สุนน อมรวิวัฒน์ กล่าวว่ ยังไม่เคยพบคำภาษาต่างประเทศคำใดที่มีความหมายครอบคลุมคำฝ่ฝ่นนี้ ส่วนการฝ่ฝ่นอย่างเข้มงวดและเมื่อนั้นเป็นสิ่งที่นักการศึกษาสมัยใหม่มักจะคำหนึว่าเป็นการทำร้าย และทำสายจิตใจเด็ก แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นได้ดั่งตั้งใจกันนั้นคือปรากฏชัดเจนว่เด็กไทยที่ได้รับการสั่งสอนและฝ่ฝ่นด้วยไม่เรียวนี้กลับมีความรักความผูกพันฉันทศิษย์มีครู เคารพนับถือครูอย่างแนบแน่นกว่าเด็กสมัยใหม่

2.3 การอบรม เมื่อกูได้สั่งสอนและฝ่ฝ่นจนศิษย์มีความชำนาญดีแล้ว ครูยังใช้วิธี "อบรม" เพื่อเพิ่มพูนคุณธรรมและปลูกฝ่ฝ่นความดีงามในจิตใจของศิษย์ อีกด้วย คำว่า "อบ" นี้ หากคิดวิธีการอบแบบไทย จะเป็นการอบให้ฉุ่นมากกว่าอบให้ร้อนแบบฝรั่ง เราอบให้ฉุ่นให้หอม และรมให้แกร่งติดสนิท หากพิจารณาแยกคำเช่นนี้ การอบแบบไทยจึงน่าจะเป็นวิธีการที่ครูให้ความรักความอบอุ่นแก่ศิษย์ โดยที่ตนเป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะและช่วยเหลือในลักษณะที่เป็นการชี้ทางบรรเทาทุกข์และชี้สุขเกษมศานต์ การอบรมจึงหมายถึงการแนะนำพ่ร่ำสอนให้ชิมทราบเขาไปจนคิดเป็นนิสัย การใช้คำ "อบรม" นี้ มักใช้คู่กับคำ "สั่งสอน" และ "เลี้ยงดู" เช่น อบรมสั่งสอนและอบรมเลี้ยงดู ซึ่งมีความหมายครอบคลุมไปถึงการที่ผู้ใหญ่อยู่ใกล้ชิดกับผู้เขารว่เป็นเวลานาน ได้เห็นข้อบกพร่องของลักษณะนิสัยใจคอ จึงแก้ไขข้อบกพร่องนั้น แล้วปลูกฝ่ฝ่นสิ่งที่ดีงามให้ผู้เขารว่ได้เติบโตขึ้นเป็นคนดีตามแบบที่สังคมได้วางไว้ การอบรมเด็กจึงต้องมีจุดหมาย มีหลักการและวิธีการแก้ไขข้อเสียและเสริมข้อดี

2.4.4 บ่มนิสัย เป็นคำที่บ่งบอกถึงวิธีสอนแบบไทย เพราะแสดงให้เห็นว่ครูไทยนั้นมีความรักและความปรานีต่อศิษย์เพียงใด คำนี้จะช่วยย้ำว่ครูไทยนั้นมิใช่สอนแต่เพียงหนังสือและวิชาชีพ แต่สอนให้ศิษย์เป็นคนที่ดีคน การบ่มนั้นเป็นวิธีการทำให้สุกอย่างช้า ๆ ต้องจัดสิ่งห่อหุ้มให้พอเหมาะพอดี ใจเย็น รอเวลาให้ค่อย ๆ สุก ผลไม้ที่ได้รับการบ่มอย่างถูกต้องจะมีผิวเปลือกสีสวย กลิ่นหอมและรสหวานกว่าผลไม้ที่สุกก่อนห้ามหรือจำบ่มฉุ่นใด การอบรมนิสัยใจคอของเด็กนั้นผู้ใหญ่ก็ต้องจัดสภาพแวดล้อมให้พอเหมาะ ควบคุมเข้มงวดแต่พอดี และใจเย็นค่อยสั่งสอนกันไป การสอนแบบบ่มนิสัยจึงเป็นวิธีการที่ผู้ใหญ่ต้องคำนึงถึงสภาพจิตใจและความประพฤติของเด็ก คำนี้ถึงสิ่งแวดล้อม แต่ปัจจัยต่าง ๆ นี้มีผลต่อการสร้างเสริมลักษณะนิสัยและถ้าผู้ใหญ่ใจร้อนฉ่วนผลิผลามหักค้ำพรว่ด้วยเขารว่ เด็กก็คงจะเสียนิสัยไปเลย คำว่านิสัยแปลว่ ความประพฤติที่เคยชิน ฉ่นนั้นการบ่มนิสัยจึงไม่ใช่เพียงแต่การฝ่ฝ่นอบรมคุณธรรมเท่านั้น หากยังคลุมไปถึงการควบคุมความประพฤติและกริยาท่าทางของเด็กอีกด้วย

3. การคัดเลือกศิษย์ กลอุบายในการอบรมสั่งสอนศิษย์ที่ครูสอดแทรกอยู่ในขั้นตอนของการเรียนการสอนนั้นเสมือนเป็นเกณฑ์ที่ใช้คัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่ครูมองแล้วด้วยสายตาที่มีประสบการณ์อันยาวไกล ให้เข้ามาเป็นผู้สืบทอดตนตนเองสำหรับในทางคนตรีไทยย่อมมีวิธีเฉพาะตัวของครูที่แตกต่างกันออกไป ในการรับศิษย์เป็นศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาจากตน ดังที่ครูระดี วิเศษสุรการ ท่านจะเป็นผู้ที่ไม่รับศิษย์โดยทั่วไปและเป็นทีทราบกันดีว่ครูเป็นคนหวงวิชาความรู้ จริงหรือไม่จากคำกล่าวของครอบครัวครูระดี ที่มักกล่าวกันเสมอเช่นนั้น กลอุบายในการคัดเลือกศิษย์ของครูระดี วิเศษสุรการ เสมือนตัวอย่างที่ชัด

เงินที่จะค้นหาผู้ที่มีคุณสมบัติตรงกับวิชาที่ครูจะมอบให้ และรู้จักคุณค่า สามารถเป็นผู้สืบทอดได้ และมีความเข้าใจที่จะรักษา อนุรักษ์องค์ความรู้ที่ครูได้รับมาจากครูโบราณได้ในอนาคต การดูพื้นฐานจากศิษย์ว่ามีความสามารถเพียงใดและมีลีลาการบรรเลงเป็นแบบใดนั้น ถือเป็นวิธีการปฏิบัติจริงที่ครูระดี ท่านมักจะต้องตรวจสอบศิษย์ก่อนว่ามีแนวทางการบรรเลงแบบใด มีพื้นฐานมาจากไหน เรียงกับครูท่านใดมากและถ้าใครได้เรียนจะเข้ากับครูท่านอื่น ๆ มาแล้วครูมักจะปฏิเสธสำหรับเป็นศิษย์เพราะเหตุว่าการตีคจะเข้ของครูนั้นไม่เหมือนกับของครูท่านใดเลย และการปรับแก้พื้นฐานเสียใหม่นั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้โดยง่าย ดังที่มีผู้ประสงค์จะเรียนจะเข้ากับครูแต่ต้องถูกปฏิเสธไปเพราะเค้าได้มีลีลาการบรรเลงหรือมีแบบของการบรรเลงที่ยากแก่การปรับเข้าหาทางของครูเสียแล้ว เมื่อครั้งที่ลูกศิษย์ทั้งสามท่านของครูระดี วิเศษสุกราว ได้ฝากตัวเป็นศิษย์กับครูนั้น เมื่อครูดูพื้นฐานการตีคจะเข้แล้วยังได้กล่าวรับเป็นศิษย์ในขณะนั้นทันที

พระราชารมณี (2528: 53) กล่าวว่า ในทางพระพุทธศาสนานั้น ได้มองเห็นครูในฐานะบุคคลที่ทำหน้าที่ 2 ประการด้วยกัน คือ

1. เป็นสืบทอด หรือ ศิลปทายก คือ ผู้ให้หรือผู้ถ่ายทอดศิลปวิทยา อันนี้เป็นหน้าที่ที่เข้าใจกันโดยมาก คือนักว่าเป็นครูก็ต้องสั่งสอนวิชาการต่าง ๆ และวิชาการเหล่านั้นโดยปกติก็หมายถึง หลักความรู้สำหรับศิษย์จะนำไปใช้ประกอบอาชีพ ดำเนินชีวิตเพื่อพึ่งตนเองได้ และทำประโยชน์แก่สังคมต่อไป ซึ่งหมายถึงวิชาส่วนใหญ่เป็นวิชาสำหรับเลี้ยงชีพ เมื่อศิษย์ได้รับวิชาการเหล่านี้ไปก็จะใช้เป็นเครื่องมือสำหรับเลี้ยงชีพตนเอง และสามารถที่จะทำประโยชน์แก่สังคมด้วยอาชีพของเค้า และอีกด้านหนึ่งนอกจากการถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ สำหรับตัวครูเองนั้นถือว่าเป็นผู้รักษาสืบทอดศิลปวิทยา ครูจะมีความถนัดและมีหน้าที่จำเพาะในการค้นคว้าแสวงหาเพิ่มพูนความเจริญก้าวหน้าของวิชาการในสาขาที่ตนมีความชำนาญพิเศษ เป็นบุคคลที่ได้รับมอบหมายเฉพาะจากสังคมให้ช่วยกันค้นคว้า แสวงหาวิชาการในสาขาของตนให้ลึกซึ้งกว้างขวางออกไป และเป็นผู้ดำรงรักษา ถ่ายทอดสืบทอดกันมา นับเป็นหน้าที่อันสำคัญ เป็นหลักในการสืบทอดมรดกของสังคมหรือมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่คนรุ่นหลังต่อไป

2. เป็นกัลยาณมิตร หมายถึง เพื่อนที่ดีหรือเพื่อนแท้ แต่ความหมายในทางศาสนานั้น ยกย่องศัพท์นี้ให้เป็นคำแสดงหน้าที่ของครู ตั้งแต่ท่านผู้เป็นบรมครู คือ พระพุทธเจ้ามาที่เดียว พระพุทธเจ้าทรงเรียกพระองค์ว่าเป็นกัลยาณมิตรของสัตว์ทั้งหลาย โดยตรัสว่าพระองค์เป็นกัลยาณมิตร ช่วยให้สัตว์ทั้งหลายได้รอดพ้นจากทุกข์ โศก ขวา มรณภัย นี่คือน้ำที่ของพระบรมครู และครูทั้งหลายก็ทำหน้าที่เดียวกับพระบรมครูนี้ คือทำหน้าที่ของกัลยาณมิตร ภารกิจของครูในประการนี้นั้นจะสามารถช่วยชี้ช่องทางให้ศิษย์หรือผู้ที่รับการอบรมสั่งสอนนั้นให้เป็นคนรู้จักคิด รู้จักมองความหมายของสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้อง รู้จักแสดงออกอย่างมีเหตุผล มีความรับผิดชอบและรู้จักการดำเนินชีวิตที่ดีด้วยความมีปัญญาและคุณธรรม

7.2.1.2 สถาบันครอบครัว คำว่า 'ครอบครัว' ตามการวิเคราะห์ของนักสังคมวิทยา กล่าวว่า ในฐานะเป็นกลุ่มทางสังคม เป็นองค์การหรือเป็นสถาบัน เป็นการรวมกันอย่างคงทนของบิดามารดาและบุตร มีหน้าที่ เป็นต้น คือ การอบรมผู้เยาว์ในกระบวนการสังคม ประกฤติ จัดเป็นกลุ่มสังคมแบบปฐมภูมิที่ทำให้เด็กเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของตนเองกับผู้อื่น และรู้สึกถึงคำว่า 'เรา' กับสมาชิกคนอื่นในครอบครัว โดยเหตุที่ยึดถือสัญลักษณ์ที่เหมือนกัน อาทิ ลักษณะของการพูด การแต่งกาย ความเชื่อ เด็กจะพัฒนาทัศนคติและความรู้สึกในเรื่องคุณค่าจากครอบครัว นอกจากนี้คนในครอบครัวจะมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความรัก ความผูกพันต่อกัน คนในครอบครัวแต่ละคนจะมีฐานะของตนและมีบทบาทเป็นบุคคลคนหนึ่ง รวมความว่าบรรดาการเรียนรู้ที่สำคัญที่เด็กมีประสบการณ์จากครอบครัว ได้แก่ ทัศนคติต่อสมาชิก ต่ออำนาจของพ่อแม่ ในกลุ่มครอบครัวต่อการแบ่งปันและการร่วมมือ หรืออาจกล่าวกว้าง ๆ ว่าเป็นทัศนคติต่อกลุ่มและต่อสมาชิกของกลุ่ม

ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จทางการศึกษาของเด็ก ซึ่ง บาลแลนโทม ได้ยืนยันว่า มีหลักฐานเป็นอันมากที่สนับสนุนในเรื่องนี้ ในครอบครัวเด็กได้พัฒนาทัศนคติต่อตนเองและต่อสิ่งที่เขาจะเป็นอะไรในอนาคต นอกจากนี้ยังได้พัฒนาความมุ่งหวังที่เกี่ยวกับการศึกษา บุคคลได้รับการศึกษาแบบธรรมชาติวิสัยในสิ่งแวดล้อมที่ครอบครัวจัดให้และยังได้รับการสนับสนุน อุดหนุนและได้รับรูปแบบของความประพฤติกในการแสวงหาการศึกษาแบบในระบบ ในขณะที่ครอบครัวอบรมขัดเกลาเด็ก และเลี้ยงดูเด็กให้มีความเป็นมนุษย์ เพื่อจะได้สามารถเข้าร่วมกิจกรรมชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรม

บ้านหรือครอบครัว นั้นเป็นสถาบันหนึ่งในสังคมที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ การขัดเกลา อบรมผู้เยาว์ให้มีความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม และการแสดงออกทางสังคมในลักษณะปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ตั้งแต่เกิด หรืออาจกล่าวได้ว่าสถาบันทางการศึกษาแห่งแรกของมนุษย์ก็คือ 'บ้าน' หรือ 'ครอบครัว' นั้นเอง แต่การให้การศึกษากายในครอบครัวนั้นไม่ได้มีการกำหนดขึ้นไว้เป็นระบบเหมือนอย่างโรงเรียน ผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับกระบวนการขัดเกลาที่ไม่ใช่ครูอาจารย์แต่เป็นบิดามารดาผู้ซึ่งมีหน้าที่เลี้ยงดู อบรมและขัดเกลาให้เด็กมีความพร้อม เพื่อจะได้สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมต่อไป ในขณะที่เด็กเติบโตขึ้นก็จะต้องเรียนรู้ที่จะต้องปฏิบัติตน ต้องคิด ต้องรู้สึก และคำนึงถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ จะมากหรือน้อยนั้นย่อมขึ้นอยู่กับขนาดของความสนใจรอบ ๆ ตัว และการเอาใจใส่จากครอบครัวจึงดูเหมือนว่าสถาบันครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของการควบคุมภายในทางสังคมและการให้การศึกษานี้ ทางสังคมวิทยาเรียกว่าการศึกษาแบบธรรมชาติวิสัย (Informal Education) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสังคมประกฤติ (Socialization) (ลูฮันสัน ฟ่างกลัด, 2539: 246)

บิดามารดามีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมถือเป็นผู้สอนในสิ่งที่ถือปฏิบัติกันในสังคม และเป็นต้นแบบของพฤติกรรม เพราะเหตุว่า เด็กมักจะเรียนรู้จากการทำตาม และเลียนแบบผู้ใหญ่อันถือว่าเป็นข้อช่วยและเป็นเรื่องของธรรมชาติ การอบรมเลี้ยงดูและพยายามปลูกฝัง วางรากฐานทางการเรียนรู้ทางการศึกษาให้กับลูกนั้น พ่อ แม่ จะเป็นเสมือนครูคนแรกที่ช่วยแนะแนวทางให้ลูกได้มีการศึกษา มีวิชาชีพสืบต่อไปในอนาคต ดังที่คุณพ่อของครูระติ วิเศษสุรการ คือ คุณพระวิเศษสุรการ นั้น ได้พยายามปลูกฝังความเป็นนักดนตรีไทยให้กับครูระติ ด้วยเหตุว่า ครูระติท่านเป็นเด็กที่อ่อนแอ เมื่อตอนเล็กจะป่วยอยู่เสมอๆ ซึ่งแนวทางการปลูกฝังสิ่งนี้ให้กับครูระตินั้นถือว่าตรงพอดีกับที่ท่านเป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ มีความถนัดทางด้านดนตรีอยู่แล้ว จึงทำให้ครูระติท่านสามารถเล่นดนตรีไทยได้ดีกว่าพี่น้องคนอื่น ๆ ด้วยกันที่ได้เรียนดนตรีไทย ความสำคัญอีกประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าครอบครัวมีส่วนช่วยในการให้การศึกษาแก่บุตรธิดานั้นก็คือ คุณพระวิเศษสุรการ คุณพ่อของครูระติท่านก็เป็นนักดนตรีไทยด้วยเหมือนกันและสามารถเล่นดนตรีไทยได้ คุณปู่ของครูระติ วิเศษสุรการ ท่านมีวงมโหรีไว้เล่นเป็นงานอดิเรกประจำบ้านของท่าน สิ่งต่างๆ เหล่านี้เองเสมือนเป็นการเลียนแบบพฤติกรรมจากผู้ใหญ่ในบ้านอย่างเห็นได้ชัด และเมื่อครูระติท่านส่อแววความเป็นนักจะเข้าได้อย่างชัดเจนแล้วนั้น คุณพ่อของครูจึงได้พยายามหาครูดี มีชื่อเสียงมากมายในเวลานั้นมาถ่ายทอดวิชาจะเข้าให้กับครูระติ และในบางครั้งจะจัดการรวมวงบรรเลงกันเล่นภายในบ้าน โดยเชิญครูผู้ใหญ่มาร่วมบรรเลงวงเด็ก ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นับเป็นประสบการณ์ที่เด็กจะได้รับจากผู้ใหญ่ ได้เห็นจากประสบการณ์ตรง จึงเกิดความซาบซึ้งและซึมซับกระบวนการต่าง ๆ ได้จากความเป็นสถาบันครอบครัว

7.2.1.8 สถาบันพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ทุกรัชกาลได้ทรงทำนุบำรุงการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อมตลอดมา พระบรมมหาราชวังได้เป็นแหล่งวิชาการชั้นสูงเป็นสถานศึกษาของเจ้านายและลูกหลานข้าราชการ ดังในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงจัดการศึกษาให้เป็นระบบโรงเรียน เพื่อให้ประชาชนทั่วไปมีโอกาสส่งบุตรหลานมาเรียนได้มากขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง ดังนั้นการศึกษาในโรงเรียนจึงเริ่มต้นในรัชสมัยของพระองค์ และได้มีวิวัฒนาการมาจนเป็นการศึกษาเช่นในสมัยปัจจุบัน

ในวงการนักปราชญ์ราชบัณฑิตโดยทั่วไป เป็นที่ยอมรับกันว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้านั้น ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีพระปัญญาภรณ์ เป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่ง โดยที่พระองค์ทรงเป็นนักปราชญ์ชั้นยอดเยี่ยมอยู่หลาย ๆ ด้านในขณะเดียวกัน กล่าวคือ พระองค์ทรงเป็นทั้งนักการเมือง นักปราชญ์ นักประพันธ์ นักหนังสือพิมพ์ นักการศาสนา นักกวี นักอักษรศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ นักวรรณคดี นักประชาธิปไตย และทรงเป็นยอดศิลปินแห่งยุค

ในด้านการขยายการศึกษาให้แก่ประชาชนนั้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาเพื่อประชาชนและเพื่อการศึกษาอาชีพ โดยพระองค์ทรงขยายการศึกษาให้แก่ประชาชนด้วยการชักชวนให้ประชาชนหันมาสร้างโรงเรียนแทนการสร้างวัด เพราะตามแต่ละท้องถิ่นนั้นยังคงต้องการโรงเรียนสำหรับให้ประชาชนศึกษาอยู่เป็นจำนวนมาก ดังที่พระองค์ทรงมีพระราชดำริตอนหนึ่งว่า "ประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วยการศึกษา ประเทศใดปราศจากการศึกษา ประเทศนั้นต้องเป็นป่าเถื่อน ประเทศต่าง ๆ ย่อมมีศิลปวิชาการต่าง ๆ กัน เราก็มีศิลปวิชาการของเรา เราจึงจะต้องช่วยกันทำนุบำรุงให้เจริญขึ้น"

พระองค์ทรงก่อตั้งกรมมหรสพขึ้น ณ วังจันทรถม และแบ่งส่วนราชการออกเป็น (1) กรมบัญชาการ (2) กรมช่างมหาดเล็ก (3) กรมพิณพาทย์หลวง (4) กรมโขนหลวง (5) โรงเรียนทหารกระบี่หลวง (ภายหลังเปลี่ยนเป็นโรงเรียนพรานหลวง) และ (6) กรมเครื่องสายฝรั่งหลวง นอกจากนี้ยังโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนพรานหลวง โดยให้เด็ก ๆ เป็นนักเรียนศึกษาวิชาสามัญและวิชาศิลปะต่าง ๆ เมื่อจบแล้วก็เข้ารับราชการในกรมมหรสพ หรือกรมอื่นในพระราชสำนัก

การเอาพระทัยใส่ในบรรดาศิลปินไทยทั้งหลายนี้เอง จึงทำให้วิชาชีพดนตรีไทยได้ถูกยกระดับให้มีมาตรฐานขึ้นเป็นอย่างมาก และกลายเป็นที่นิยมมาจนกระทั่งในปัจจุบัน ดังที่การถ่ายทอดการบรรเลงจะเชิดไม้วิวัฒนาการภายใต้กาลเวลามาจนกระทั่งเป็นการศึกษาอย่างเป็นทางการ (Formal Education) ยิ่งการศึกษาศาสตร์อื่น ๆ ในปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้การศึกษาช่วยพัฒนาศิลปินไทยให้เป็นผู้ที่มีความรู้อ่านออกเขียนได้ ทรงสนับสนุนให้ได้รับราชการและพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้แก่บรรดานักดนตรีไทยที่มีความสามารถ ดังที่ ครูพระยาประสานดุริยศัพท์ ครูที่มีความสามารถในขณะนั้น ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากในหลวงรัชกาลที่ 6 ตั้งแต่เมื่อครั้งทรงพระยศเป็นพระยุพราช ได้ทรงทูลพระราชทานบรรดาศักดิ์จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้นายแปลก เป็นขุนประสานดุริยศัพท์ และนับจากนั้นก็ได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์มาเป็นลำดับ จนได้เป็นพระยาประสานดุริยศัพท์ เป็นเจ้ากรมหมื่นปีพาทย์หลวง ในสมัยของพระองค์ท่าน (ในหลวงรัชกาลที่ 6) และครูหลวงว่องจะเข้ารับ ท่านก็ได้เข้ารับราชการอยู่ในกรมมหรสพนี้เอง และเป็นครูจะเชิดที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้มีโอกาสเรียนดนตรีฝรั่ง โดยได้รับคัดเลือกพร้อม ๆ กับพระประณีต วรศัพท์ (เขียน วรทิน) พระเพลงไพเราะ (โสม สุวาทิต) หลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น สุระชีวิน) หลวงสร้อยสำเนียงสนธิ (เพิ่ม วัฒนาวาทิน) เป็นต้น

ในสมัยของพระองค์นี้เองที่บรรดาศักดิ์ของพระมเหสี พระชายาต่าง ๆ ได้ตื่นตัวกันในเรื่องการจัดการศึกษา ไม่ใช่จะเป็นทางด้านวิชาชีพ การบรมกวียาเยี่ยงหญิงชาววัง การดนตรีและการละคอน ด้วยที่พระองค์ท่านทรงให้ความสำคัญกับสตรีเพศ โดยพระองค์

ทรงถือว่าสตรีเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นกำลังสำคัญของชาติเช่นเดียวกับบุรุษ และเพื่อที่จะสร้างสตรีให้มีบทบาทขึ้นมาเท่าบุรุษดังกล่าว พระองค์จึงทรงเป็นผู้นำในการเรียกร้องและแก้ไขความเชื่อ ตลอดจนประเพณีเก่า ๆ ซึ่งเป็นเหตุให้หญิงด้อยกว่าชาย ดังจะเห็นแนวพระประสงค์ได้อย่างชัดเจน จากบทพระราชนิพนธ์เรื่อง 'เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองคือสถานภาพแห่งสตรี' ทรงกล่าวว่า

... การห้ามผู้หญิงมิให้มีความสวยงามเต็มตามที่ธรรมชาติได้ประสาทให้ ถ้าบุคคลชนิดนี้ยังมีอยู่ตราบใด หญิงไทยก็จะหนีความเป็นทาสไม่ได้ตราบนั้น และเมื่อสภาพของสตรีเป็นเครื่องแสดงความรุ่งเรืองของชาติ การที่ยังมีชายที่พอใจด้อยบังคับสตรี ก็ย่อมเป็นเครื่องแสดงว่าชาติไทยยังไม่ก้าวหน้าขึ้นสู่ความรุ่งเรืองขั้นสูงด้วยประการฉะนี้ ...

การให้ความสำคัญแก่สตรีนี้ส่งผลให้บรรดาข้าราชการบริพารทั้งหลายพยายามที่จะส่งบุตรหลานให้ได้เข้ามามีโอกาสได้รับความรู้จากสำนักของเจ้านายต่าง ๆ ดังที่ครูระดี วิเศษสุรการ และครูทองดี สุจริตกุล ได้รับการศึกษาเยี่ยงสตรีชาววังโดยทั่วไปในสมัยนี้เอง

วัง วัด และบ้าน เป็นแหล่งวิทยาการที่เด็กได้รับการศึกษา อบรม เจ้านาย พระสงฆ์และผู้รู้ในศิลปวิทยาการต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นครูสอน กุลบุตรทั้งหลายจึงได้เรียนรู้จากแบบอย่างที่ครูปฏิบัติ ได้อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติ เป็นแหล่งวิทยาการ และสอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิต หากนำเอาแนวคิดทางการศึกษาสมัยใหม่เข้ามาวิเคราะห์ สามารถยืนยันได้ว่า วัง วัดและบ้านเป็นสังคมการเรียนรู้ (Learning Society) ที่ดีมาจนเนิ่นนาน สมควรที่จะรักษาคุณค่านี้ไว้ นักการศึกษาในปัจจุบันจึงต้องตระหนักว่า นอกจากการใช้โรงเรียนเป็นสถานศึกษาในระบบแล้ว เครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน หมู่บ้าน ตลอดจนภูมิปัญญาในท้องถิ่น ล้วนเป็นแหล่งวิทยาการอันทรงคุณค่าที่ควรส่งเสริม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาเล่าเรียนไปตลอดชีวิต และนอกจากสถานะที่เป็นแหล่งวิทยาการแล้ว วัง วัด และบ้าน ยังเป็นแหล่งสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมไทยไทยแก่กุลสตรีไทยทั้งหลายในกระบวนการแห่งความเปลี่ยนแปลงและการกลืนทางวัฒนธรรมใหม่อย่างรุนแรงในปัจจุบันนี้ ตราบใดที่วัง วัด และบ้านเป็นสถาบันที่เข้มแข็ง เป็นผู้นำและสร้างศรัทธาได้สูงส่ง ตราบนั้นศิลปะและวิถีดำรงชีวิตที่แสดงความเป็นไทยจักดำรงอยู่และรุ่งเรือง จริฟอยู่กับการเปลี่ยนแปลงและการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ เพื่อความทันสมัยนั้นเกิดขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์ และสังคม ยิ่งบทบาทของสื่อมวลชนมีพลังอำนาจท่วมทับกันด้วยแล้ว การเหนี่ยวรั้งให้เยาวชนไทยหยุดนิ่งอยู่กับการสูมพิน ก่อไฟ หรืออบกายด้วยแป้งร่ำ น้ำปรุง คงเป็นไปไม่ได้ สิ่งที่นักการศึกษาไทยต้องคิดและทำงานอย่างหนักคือการจัดกระบวนการของการศึกษาให้เยาวชนได้เรียนรู้ 'ราก' และ 'ฐาน' ของความเป็นไทย 'หนักแน่น' ในวิถีวัฒนธรรมของไทยเราเอง จนสามารถเลือกกลั่นกรองคุณค่าและรักษาสมบัติทางวัฒนธรรมที่บรรพชนได้สร้างสมไว้ได้สืบไป

ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในกระบวนการเรียนการสอน ครูมีเจตคติต่อตนเองว่าเป็นผู้รู้และผู้ให้ ส่วนศิษย์มีเจตคติต่อตนเองว่า 'ผู้รับความรู้' และศิษย์มีความคิดว่าเป็นความเมตตาอย่างหนึ่งที่ครู 'ให้' ความรู้แก่ตน ศิษย์จึงบูชายกย่องครู และถือเป็นหนี้บุญคุณซึ่งศิษย์ต้องมีความกตัญญูรู้คุณอย่างยิ่ง บทบาทของครูในการสอนจึงเป็นการสั่ง การบอก การเตือน การชี้แนะให้ปฏิบัติ การฝึกฝนและการอบรม บ่มนิสัย ในขณะที่บทบาทของศิษย์คือ การตั้งใจรับคำสั่ง สอน การเชื่อฟัง ขยันพากเพียร เอาใจใส่และเลียนแบบอย่างครู (สุมน อมรวิวัฒน์, 2538: 464)

ครูแต่ละคนมีศิษย์จำนวนน้อย ลักษณะการสอนจึงเป็นการสอนรายบุคคล ครูรู้จักศิษย์อย่างดีมาก รู้จักถึงพ่อ แม่ วงศ์ตระกูล ครูกับศิษย์จึงมีความรู้สึกใกล้ชิดผูกพันกันประดุจลูกกับพ่อ ครูจึงเรียกศิษย์ว่า 'ลูกศิษย์' และศิษย์เรียกครูว่า 'พ่อครู' หากครูเป็นพระสงฆ์ก็จะเรียกว่า หลวงพ่อ หลวงตา หรือ หลวงปู่ วิธีการสอนจึงเป็นการฝึกหัด ฝึกปรือและฝึกฝน พวกศิษย์เรียนไม่ได้ตั้งใจก็ต้องการลงโทษ 'เคียว' และ 'เช็ญ' จนศิษย์มีความคล่อง ทั้งอ่าน เขียน เรียง เลข ด้วยเหตุนี้ศิษย์จึงมีความรู้แน่น แม่นยำ ทำเป็นและเห็นแบบอย่างที่ดี ดังการถ่ายทอดการบรรเลงจะเห็นที่เมื่อผู้เรียนทุกคนได้รับการอบรมสั่งสอนตามแบบวิธีการสอนของไทย โดยครูไทยที่มีกลวิธีการสอนอันเป็นแบบอย่างเฉพาะ ไม่เหมือนกับครูอื่นใดในโลก ทำให้นักจะเห็นทุกคนที่ได้พัฒนาตนเองจนกลายเป็นครูผู้ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดต่อไปด้วย ความรู้ที่ได้ถูกอบรม กลั่นกรองจนถือเป็นผู้มีภูมิรู้แน่น และเป็นแบบอย่างที่ดีได้แก่คนรุ่นหลัง ปัจจุบันการศึกษาได้แพร่หลายออกสู่มวลชน การจัดการศึกษาเป็นชั้นเรียนที่ครูต้องรับภาระสอนศิษย์จำนวนมาก ตลอดจนกระบวนการสอนได้ทำเป็นระบบขั้นตอนแน่ชัด รวมทั้งมีสื่อการเรียนการสอนและวิธีการวัดผลอย่างเป็นมาตรฐาน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีผลให้ครูกับศิษย์มีความเห็นพ้อง เกิดความเปลี่ยนแปลง ด้วยสัมพันธ์ภาพจากระบบเดิม ตลอดจนการเอาใจใส่สั่งสอนเด็กเป็นรายบุคคลก็ลดน้อยลง ครูมิได้เป็นแหล่งวิทยาการหรือเป็นผู้ให้ความรู้เพียงแหล่งเดียวอีกต่อไป ความรู้สึกของศิษย์ที่ต้อง 'ฟังพา' ครูก็ลดน้อยลงไปด้วย แม้กระนั้นก็ตามเชื่อว่าครูจะสูญเสียบทบาทและศักดิ์ศรีของความเป็นครูไปจนหมดสิ้น แท้จริงแล้วศิษย์ยังมีความต้องการความรัก ความเอาใจใส่จากครูในการสั่งสอน ชี้แนะ และช่วยเหลือ ทั้งทางวิชาการและการปฏิบัติตนอีกมาก คุณของครูจึงยังอยู่ที่ความเป็นกัลยาณมิตรและการดำรงตนตามควรคลองคลองธรรม ซึ่งย่อมคงความศรัทธาและเป็นที่เคารพนับถือของศิษย์อยู่ตลอดไป

วิวัฒนาการการถ่ายทอดการบรรเลงจะเห็นได้ให้ความสำคัญแก่กระบวนการถ่ายทอดที่มีครูเท่านั้น และผู้เดียวเป็นผู้ชี้แนะแนวทาง เป็นตัวอย่างที่ดี คุณสมบัติที่ครบถ้วนของครูจึงถือเป็นสิ่งที่สำคัญมากอันก่อให้เกิดการอนุรักษ์และการดำรงอยู่ของกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเห็น ด้วยเหตุนี้เองคนโบราณจึงได้ให้ความสำคัญแก่ครูมาก ถ้าใครอยากจะเรียนดนตรีไทยก็ต้องถามกันว่า จะไปเรียนกับครูท่านใด และถ้าใครเป็นผู้ที่มีฝีมือทางการปฏิบัติดนตรีไทยก็จะมีคำถามอีกว่า 'เค้าเป็นลูกศิษย์ใคร' ครูจึงเป็นเสมือนทุกสิ่งทุกอย่างที่

ครอบงำอยู่ในใจลูกศิษย์ และช่วยยกระดับสติปัญญาของศิษย์ให้เป็นผู้รู้ได้เยี่ยงกับครู ด้วยเหตุนี้เองถ้าผู้ใดที่จะเรียนดนตรีไทย ได้ครูดีเป็นครู ผู้นั้นก็ย่อมได้รับวิชาความรู้ที่ดีตามครู และถือตนได้ว่าเป็นผู้รู้จริง เมื่อถึงเวลาอันสมควร กลวิธีทางการสอนทุกๆ อย่างที่ครูได้กระทำต่อศิษย์ เมื่อมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ศิษย์นั้นเป็นผู้สืบทอดความรู้ที่ตนมีอยู่ให้ดำรงคงอยู่ได้ตลอดไปในอนาคต ถ้าครูและศิษย์สามารถรวมใจเป็นเสมือนหนึ่งเดียวกันได้ แม้ครูโกรธไม่ต้องพูดศิษย์ก็จะรู้ว่าโกรธเพราะอะไร ครูหวงเพลงไว้ก่อน ศิษย์ก็จะเข้าใจว่าความหวง ความเหนงของครูมีความหมายอะไร ซ่อนอยู่ในใจของครู การถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้าใจผ่านสภาพแวดล้อมต่างกัน ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของเวลาอันส่งผลให้กระบวนการถ่ายทอดนั้นต้องมีการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และตัวการทางด้านพื้นฐานการศึกษาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อระบบของการถ่ายทอดอีกชั้นหนึ่ง การคงอยู่ของกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้จะยังคงดำรงอยู่ต่อไปในสังคมไทยอย่างแน่นอน ตราบเท่าที่ครูจะเข้ยังมีจิตวิญญาณของความเป็นครูผู้สามารถถ่ายทอดได้จริงตามกระบวนการอย่างครูไทย อันสิ่งสมประสงค์จนกลายเป็นความรู้ ความเข้าใจมาแต่อดีต ผู้วิจัยขอแสดงถึงความสำคัญของครูไทยด้วยคำกล่าวของกรมมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงดนตรีไทย ตอนหนึ่ง อันเสมือนแสดงการบูชาดวงวิญญาณครูดนตรีไทยและแสดงน้ำใจ (spirit) ของนักดนตรีไทยในปัจจุบัน ว่า

... การจะมีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ก็เป็นความคิดอยู่แล้ว การจะเป็นคนดี ศิลปินที่ดี ประเพณีของเดิมของบรรพบุรุษที่ดีจะต้องเคารพผู้ใหญ่ ให้ผ่านหูผ่านตาไว้บ้างก็จะ เป็นสิ่งที่ดี สิ่งที่ถูกต้อง บุคคลที่ประมาทจากคำกล่าวนี้ อุบไม่ยได้ว่า เหมือนนำมาผิด ที่ใช้สันต์อาหารหรือหั่นอะโรมันจะไม่เข้ ถึงหั่นได้ก็ยาก ที่ถูกต้องใช้ทางคมมีด ถึงจะถูกต้องฉะนั้น ...

7.2 ข้อเสนอแนะ

7.2.1 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับวิวัฒนาการกระบวนการถ่ายทอดของเครื่องดนตรีไทย ต่างๆ ให้มากขึ้น ได้แก่ การถ่ายทอดครณะเอก การถ่ายทอดค้อม้องวงใหญ่ การถ่ายทอดปี่ใน ประเภทต่างๆ และการถ่ายทอดกรับเสภา เป็นต้น

7.2.2 ควรมีการวิจัยแนวลึก เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ทางการถ่ายทอดการ บรรเลงจะเข้ในทุก ๆ สำนัก และทุก ๆ สายเนื้อหาคำความรู้ที่ดีและมีประโยชน์จากกระบวนการ ถ่ายทอดสามารถนำมาปรับใช้ในปัจจุบันได้ และทำนายอนาคตอันเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไข ปัญหา ในเรื่องการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้

7.2.3 ข้อเสนอในการวิจัยนี้แสดงให้เห็นคุณค่าของครูไทยได้อย่างชัดเจนที่มีต่อการ ถ่ายทอดศิลปวิทยาการทางด้านดนตรีไทย เพื่อประโยชน์ของการเป็นแบบอย่างต่อบุคคลหรือ สถาบันการศึกษา สถาบันศิลปะที่มีหน้าที่โดยตรงต่อการถ่ายทอดและพัฒนาศิลปวิทยาการทางด้าน ดนตรีไทย จัดนำข้อค้นพบไปแก้ไขและปรับปรุงโลกทัศน์เพื่อการส่งเสริมและเผยแพร่ต่อไป